

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES THE UKRAINIAN ANNALS
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE OF POLITICS, LITERATURE
 ET D'ART AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка II

Субота, 5-го квітня 1924

Зшиток 14

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	209
НА МАНІВЦЯХ ПАРТИКУЛЯРИЗМУ — Василя Кучабського	211
КАТАЛОНСЬКЕ ПИТАННЯ	213
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРАВІ — В. Ко- валя і Д-ра Юліана Бачинського	214
ДВІ ЗНАМЕННІ ПРОМОВИ — І. П.	215
ДРУКАРСЬКА ТРІЙЦЯ (III) — Проф. І. Огієнка	216
ПЕРШИЙ НІМЕЦЬКИЙ ГОЛОС ПРО ГОГОЛЯ — Богдана Ленкого	218
UKRAINICA НА ПРАЖСЬКИХ ВИСТАВАХ — Ю. АЗОВСЬКОГО	219
КОХАННА — Гюї де Мопасана	221
MISCELLANEA	223—224

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО У БЕРЛІНІ
ОКРЕМИЙ ВІДДІЛ У ЛЬВОВІ

I. Бібліотека „Українського Слова“.

	Дол.	
1. В. Андрієвський. До характеристики українських правих партій	0,10	
2. В 60-і роковини смерті Шевченка, вібр. Кузеля	0,10	
3. Бандурист. Жак. Збірка оповідань	0,10	
4. Б. Лепкий. Незабутні. Нариси	0,15	
5. Памяти І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10	
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70	
7. Українська літературна мова й правопис	0,10	
8. І. Нотляревський. Твори. Т. I. Енеїда	0,45	
9. І. Нотляревський. Твори. Т. II. Наталка Подтавка, Москва чарівниці і н.	0,25	
10—12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50	
В гарній оправі в 1/2 полотна з картою Славянщини		2,—
13. В. Леонтович. Спомини утікача	0,30	
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20	
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25	
16—17. О. Стороженко. Твори. Марко Прохлятий і н.	0,90	
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Ленського (Друкується.)	—	
19. Т. Шевченко. Кобзар, з ілюстр.	1,50	
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90	
21—22. Т. Шевченко. Повісті (Артист, Музика й н.)	0,90	
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05	
24. Достойно єсть. Збірка пам'яті Т. Шевченка	0,05	
25. О. Федькович. Вибір поезій	0,05	
26. Дещо про гроші	0,05	
27. Рідне Слово. Збірка новель і оповідань	0,90	
28. П. Куліш. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50	
29. П. Куліш. Твори. Т. II. Поезії	0,50	
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	—	
31. І. Герасимович. Гопод на Україні. З 89 обр.	0,50	
32—33. В. Бирчак. Василько Ростиславич, повість	1,—	
34. В. Сміць. Кобза та кобзарі, з бібліогр. Кузеля, ілюстр.	0,35	
35. Б. Ілин. Національне виховання	0,15	
36. П. Куліш. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,30	
37. П. Куліш. Твори. Т. IV. Псалтир	0,50	
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної території України	0,35	
39. І. Орлов. Каїн і Авель. Драма	0,30	
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії	0,50	
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 1, Гетьман	0,50	

42. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 2, Директорія	0,50
43. О. Яремченко. Основи пластуництва (скавтіну)	0,10
44. О. Щоголів. Вибір творів	0,25

II. Монографії з обсягу мистецтва.

1. Ол. Архипенко. Твори. З портр. художника, 86 фот. й вступною статтю Г. Гільдебрандта. Видання в укр.-англ., нім. і франц. мовах	5,—
2. О. Новаківський. Твори. З портретом художника й 25 світлинами. (Кінчиться друкувати.)	—

III. Підручники.

1. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії (старинної й середньовічної), ч. I	0,40
2. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії, ч. II	0,40
3. М. Арнас. Історія України. (Друкується.)	—
4. М. Ваврисевич. Порадник учителя нової української школи	0,50

IV. Словарі.

1. Б. Грінченко. Словарь української мови (українсько-російський словарь), повний, в двох томах кишеньового формату, в оправі	6,—	
В полотної оправі		5,—
2. Уманець і Спілка. Російсько-український словарь в 1 томі в кишеньовому форматі, в оправі	3,—	

V. Чужомовні видання.

1. J. Herasymowitsch. Hunger in der Ukraine. Mit 46 Bild.	0,75
2. N. Kostomarov. Zwei russische Nationalitäten, в перекладі Барвінського. (Кінчиться друкувати.)	—

VI. Поза серіями.

1. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів. Владштував Б. Лепкий. 2 томи. З багатьма портретами	2,75
2. Б. Лепкий. Ювілейна збірка з вибором найновіших недружованих творів. (Кінчиться друкувати.)	—
3. Золоті Ворота. Альманах Січових Стрільців, з малюнками Ковжуна, Іванця й Перфецького, під ред. І. Рудницького (Кінчиться друкувати.)	—

Всі книжки можна теж дістати на люсеусовому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Пошукуємо представників і кольпортерів

Для кожної серії підготовляється цілий ряд нових книжок
Купуємо нові твори від авторів * На бажання висилається докладний каталог
Книжки висилаються тільки за попереднім надісланням грошей
Видавництво переймає й виконує теж усі друкарські роботи

Адреса Видавництва:

UKRAINSKE SLOWO / Buch- und Zeitungsverlag G. m. b. H.
Berlin-Schöneberg, Hauptstraße 11

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
С. ТОМАШІВСЬКОГО

ВИХОДИТЬ КОЖДОЇ СУБОТИ

РІК ПЕРШИЙ
КНИЖКА І

Числа 1—13

СІЧЕНЬ — БЕРЕЗЕНЬ 1924

БЕРЛІН

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“

„UKRAINSKE SLOWO“
Buch- und Zeitungsverlag G. m. b. H.

BERLIN-SCHÖNEBERG, HAUPT-STR. 11

Телефон: Stephan 1445—1446 * Телегр. адреса: Ukrainslowo
* Кожто поштової відбитки: Berlin Nr. 14187 * Банкове
конто: Commerz- u. Privatbank A.-G., Depositenkasse K. Berlin-
Schöneberg, Haupt-Strasse 147; Schöneberger Bank, с. G. m. b. H.,
Berlin-Schöneberg, Haupt-Str. 135 * У Львові: Земельний Банк
* У Відні: Wiener Bank-Verein * У Празі: Živnostenska
Banka v Praze.

З М І С Т

А. СТАТТІ, МАТЕРІЯЛИ І ЗАМІТКИ		Стор.			Стор.
С. Т о м а ш і в с ь к и й.	Від Редакції	3	З. К у з е л я.	Зруйнування могили М. Лисенка	43
—	З подій і питань старого року (Епілог Мирової Конференції. Чотирнадцятий Березня. Українізація Наддніпрянщини)	4	—	Цензурні справи на Україні	45
—	Чорний рік в історії Німеччини	17	—	Доля української науки	58
—	Поворотна філя	18	—	Бібліотека Комарова	59
—	З галицької трагедії	18	—	Кінець німецького університетського календаря	59
—	У народу дідичної мудрости в політиці	19	—	Курси українознавства в Берліні	60
—	Революція і характери	26	—	Українські таборіві часописи в Німеччині	73
—	Нова студія над „Словом о полку Ігореві“	28	—	Ганакі	73
—	Політична хроніка 33, 49, 65, 81, 97, 113, 129, 145, 161, 177, 193	193	—	Словники української мови	75
—	За рідну школу	35	—	Архив кн. Репнина	75
—	Державоспособність української демократії	40	—	Київо-Печерська Лавра	75
—	Головні моменти української державности	43	—	Берлінська хроніка	75, 206
—	Щоб бути нацією	52	—	Книгознавства	92
—	Літературна мова малих народів	56	—	Фелікс Люшан	107
—	Біда з назвами	57	—	Бібліотека „Український Театр“	108
—	Земельна реформа і чеська колонізація в Закарпатті	58	—	Театральна хроніка	108, 141
—	Бісмарк і Україна, I—IV 66, 82, 114, 178	178	—	Новочасний індекс	109
—	До передісторії З. У. Н. Р.	90	—	Огляд часописів зш. 7 обг., 123, 142, зш. 10 обг.	
—	Ще про галицьку трагедію	98	—	Розкопки в старому Біблос	121
—	Академія Гонкур у Мадриді	122	—	Вечір української літератури	122
—	Огляд часописів	124, 142	—	Вечір української культури	122
—	Національний герой і його культ	146	—	Славянська етнографія	122
—	Анкета в університетській справі	187	—	Магатма Ганді	137
Б. Л е п к и й.	Новий історичний роман	10	—	М. Гоголь по німецьки	139
—	Марко Вовчок (Біографічний нарис)	23	—	Етнографічна карта Чехословаччини	140
—	Отто Бравн	41	—	Чеська Національна Бібліотека	140
—	Арне Гарборг	54	—	Шлезьке етнографічне товариство	140
—	Теодор Шторм	88	—	Як обходитися з оправленними книжками	141
—	Театр	92	—	Музична хроніка	141, 157
—	Дві могили	92	—	Український Науковий Інститут Шевченковий вірш народньою піснею	153
—	Теофіля Романовичка (Спомин)	102	—	Арношт Мука	171
—	Ще про „Історію Руссов“	121	—	Література зза кордону	17
—	Причинки до біографії Т. Шевченка (Петербурська Академія Мистецтва. Брюлов. Натурщик Тарас)	149	—	Нові болгарські журнали	172
—	Золоті нараменники з часів Вікінгів	172	—	Нешане	172
—	Огляд часописів	124, 172	—	Славянський інститут у Липську	188
—	Колекціонерство	203	—	З південно-славянської статистики	188
З. К у з е л я.	Ретра (Новознайдений славянський храм)	11	І. Б о р щ а к.	Гійом Левассер де Боплан (З нагоди 250 років його смерті)	8
—	Невідомі твори М. Лисенка	26	—	Українська справа 1649 по „Французькій Газеті“	90, 104
—	Українізація, „Путь просвещения“ й українська книжка	28	—	Людовик XIV	166
—	Нові видання „Українського Слова“ 29, 61, 92 зш. 7 обг.		І. К р е в е ц ь к и й.	Руїна європейської цивілізації?	21
—	Ватрослав Ягіч (Посмертна згадка)	37	—	Російські історичні журнали в 1922—1923 рр.	24
—	Музична культура	43	—	Відродження національно-державної думки в українській історіографії	38
—	Бібліотека Хв. К. Вовка	43	—	Історик і сучасник	55
			Л. В о л о х.	Культурне життя Радянської України 1923 р.	26, 44
			—	Київський лист	85

	Стор.
Л. Волох. Мистецька вистава у Києві	205
М. Т. Роман чотирьох	29
— Найгірша книжка	29
В. Доманицький. Технічна школа У. М. С. А. у Вінсдорфі	29
С. К. Нові ідеали	29
І. Волошин. Відомости з Волині	45
М. Й. Вольф. Гайнріх Гайне посередником між Німеччиною і Францією	50
— З чого живе поет	101
О. Г. Л. Чистота мови	60
— Національність	61
— Театральна хроніка	108
— Гуцульське мистецтво на московській виставці	140
— Українська опера	188
— Вистава друків у Вінниці	204
О. К. Л. Українці в Литві	61
Р. П. Совітський авторитет	70
— Книжна справа на Україні	198
Ф. Чірн. Гуго фон Гофмансталь	71
В. Залозецький. Музей і бібліотека тов. „Просвіта“ в Ужгороді	72
— Архив тов. „Просвіта“ в Ужгороді	87
— Перебудова ідеологічних основ (I)	116
— Виставка творів нового російського письменства у Відні	184
— З виставки творів Мунха	204
В. Кучабський. Молода українська армія	89
— Війна прогаяних можливостей	136
А. Дівнич. Товариство „Просвіта“ в Ужгороді	91
М. Фірак. Українці в Югославії	91
В. Коваль. Заочна освіта	105
А. Рудницький. Музична хроніка	109, 122, 157, 173
— Сучасна музика в портретах. І. Р. Штраус	119, 183
— Проф. Петрі про Совітську Росію	205
П. Кожевників. Естонці (З нагоди 6-ліття самостійності)	118
— Огляд часописів	124
— Боротьба Українців Зеленого Кліну за рідну школу	135
— Україна й Українці в данській енциклопедії	140
— Технічна хроніка	156, 173, 189
— Ще про українську гімназію в Харбині	188
Л. Е. Як це пояснити?	123
Л. Д. Пражський лист (Публичний виступ В. Винниченка)	131
— Пражська еміграція	195
К. Д. Грїб Тутанхамена	138
— Нова теорія полярного сьйва	157
В. Безушко. Ювілей 25-літньої артистичної праці П. Чугая	141
Н. Н. Лист з Софії	142
М. Д. Українська Господарська Академія в Под'єбрадах	153
А. Ластовецький. Радіо	155
А. Л. Прототип Гамлета	122
— Будова з криші	29
— Музична хроніка	173
— Берлінська хроніка	123, 173, зш. 11 обг.
— Огляд часописів	173, 206

	Стор.
А. Л. Шевченківське свято серед Білорусинів	204
— Сьогорічний ювілей Канта	204
І. Огієнко. Друкарська трійця: Фіоль — Скорина — Хведорович (I—II)	163, 181, 197
М. Григорович. Сметанові дні (Лист з Праги)	167
О. Ратгауз. Українці у останнього султана	168
В. Клодницький. Канада — країна будучности	170, 199
Фр. Тихий. Біда з назвами	171
В. Бирчак. Августин Волошин	172
Л. Лепкий. Липський ярмарок	185
І. П. Вісти з Закарпаття	194
М. Чорний. Технічна хроніка	189
— Райн-Майн-Дунайський канал	202
П. К. З минулого	189
К. Е. Д. Ф. Штраус	108
М. Петрів. Українці в Югославії	189
В. Бувалий. Українці в Югославії	зш. 11, обг.
Т. Берлінські архіви	204
Г. І. Галицька дипломатія	206
В. Андрієвський. „Чесність з собою“	206
Т. Окуневський. Наша історична культура	зш. 3, обг.
Ганс Бек. „Борис Годунов“ в Берліні	141
Огляд часописів	123, 142, зш. 10 обг.
Надіслані книжки і журнали	зш. 3 обг., 61, 93, 124, 142, зш. 10 обг., 169, 206
День за днем по світу	45, 61, 76, 92, 109, 124, 142, 158, 173, 187, 206
Образковий додаток	зш. 1—13

Б. ПОЕЗІЇ, ОПОВІДАННЯ, НАРИСИ

Ред'ярд Кіплінг. Рідний улик.	
Пер. М. Т.	13, 30
Богдан Лепкий. На святій вечір	32
— З тихих драм великого міста (Смітник. Ах, як цей папір палить. Співачка)	47, 125
— В старім дворі	159
— Теж „Тихі драми“ (Юні. „Пан Тадеуш“)	207
Альфред де Віні. Тростина. Пер. М. Т.	46
Володимир Бирчак. „Ся“	62
Теодор Шторм. Viola tricolor. Пер. Б. Лепкий	62, 78, 94, 110
А. Аверченко. Мадам Троцька. Пер. О. К.	77
Вернер оф Гайденстам. Паперовий генерал. Пер. О. Г. Л.	94
Василь Некрашевич. Мій рідний край	110
Яворов, Христов, Вазов. Поезії. Пер. М. Мандрика	125
Альфонс Доде. Агонія „Семіянти“. Пер. С. Пащенко	126
А. Павлюк. Поезія	143
Іван Цанкар. Заперта комірка	143
Анатоль Франс. Де що про книжки	144
Г. Ферстер і Ф. Альфельд. Таорміна. Пер. О. К.	159
Вашингтон Ірвінг. Ріп Ван Вінкл. Пер. Г. Чикаленко	174 190
П. Каленський. Так згасла „Зірка“	207

Політична хроніка

ЗАБОРОНА НАРОДНОГО З'ІЗДУ, головного партійного органу „трудової“ партії Галичини, дуже симптоматична. Преса приймила сей факт спокійно. З сього можна-б здогадуватися, що галицьке громадянство, по 5-літнім гірким досвіді, зрозуміло, що заборона нічого незвичайного, що навпаки вона логичний вислід того політично-правного становища, в якому опинився край. В сім погляді могла-б упевнювати також та обставина, що Н. Комітет зараз-же поспішив уневажнити т. зв. автономічну резолюцію останнього Н. З'їзду з травня 1923. Сам факт, що-правда, доволі курйозний і свідчить про наївне перецінювання хвилимих голословних резолюцій, неначе-б політична мудрість осноувалася на дзвінких програмах і голоснім думанню — плесканню язиком про те, що повинно бути заховане у глибині душ і виявлене тільки у відповідний рішаючий момент; все-таки се рішення виявляє, що нова управа „трудової“ партії рішила витягнути чесну послідовність із своїх принципів, явно зректися всяких планів на політичний компроміс з державою та перейти на т. зв. нелегальний стан. Без сумніву, се краще тої коловатиці, яка була досі; одначе чи нова управа головної національної партії здає собі — як у Галичині висловлюються — справу з дальших консеквенцій сього становища? Чи українське громадянство з може всеціло, з усім своїм культурним і господарським добром, перейти неначе в політичне підземелля, з окрема в ньому довший час витримати? Не знаємо, чи нова управа обміркувала се питання. Коли так, то видко, що вона певна у безоглядній піддержці громадянства (дарма що 80% повітів зігнувало пригтовлюваний Н. З'їзд); коли ні, то її тактика може принести несподіванки для партії і ще більше збільшити хаос в політичнім думанню країни. Перше неважне, бо партія політично вже давно мертва, та друге — quod dii avertant.

МЮНХЕНСЬКИЙ ПРОЦЕС добіг до кінця і — дня 1-го квітня — був винесений присуд: Людендорф увільнений від провини і кари; Гітлер і ще три товариші одержали за „головну зраду“, поповнену змаганням до насильного політичного перевороту в Німеччині, по 5 років твердині; п'ять інших обвинувачених за „допомогу у головній зраді“ — по 15 місяців твердині; сим і тим признано т. зв. Bewährungsfrist (відложення всеї або частини кари, та, вразі бездоганної поведінки, дарування її). Виходить, що присуд був радше формальністю, щоб якось вийти з тої

юридично-політичної кабали, в яку попав баварський Volksgericht саме коротко перед своїм остаточним розв'язанням (30-го с. м.). Сей судова установа, подумана у самих своїх починах як політичний знаряд (вона була створена 1919 тамошньою комуністичною диктатурою!), кінчить своє існування процесом і присудом, яких неможливо розуміти й оцінити інакше як із політичного становища.

Вимоги людської, громадянської справедливості і політичні пристрасти! Ні старі, ні нові теорії судівництва не в силі змінити споконвічного факту, що політичні провини міряються всюди иншими мірами ніж аполітичні злочини, дарма що сі і ті формально беруть свою силу з того самого карного закону. Політичні процеси ніколи не задовольняють усеї прилюдної думки, частіше всього вони загострюють тільки її суперечні течії (без сих неможливо й подумати собі політичного життя); в політичних процесах, як узагалі в політичних змаганнях, є тільки власть імущі переможи і покорені противники. Так завсіди було, так є і так завсіди буде. Тому-то політичні процеси менше інтересні своїм формальним вислідом — засудом або оправданням, а більше тим, що вони причиняються до вияснення жерела, середовища, духа і моралі самого політичного акту, предмету суду, та в сім аналітичнім характері можуть причинитися до витончення обсервації, думання й оцінки в політичних справах.

Як-же з сього боку представляється мюнхенський процес? На-жаль, не можна сказати, щоб він докладно вияснив історію „пучу“ з 8-го падолиста м. р., просто тому, що велика частина процесу, і то найінтересніша, була закрита для публіки і заступників преси. Наслідком сього, багато і з того що обговорювалося прилюдно, не було цілком ясне й пов'язане в органічну цілість. Таким способом, і досі остає в тіні роль самого баварського уряду, з окрема тодішнього генерального комісаря Кара; не знаємо майже нічого про вплив імперського уряду, з окрема уповажненого тоді військового диктатора Зекта; а вже цілком невідомо, наскільки міжнародні сили й огляди причинилися до невдачі мюнхенського замаху. Одним словом, ні історія „пучу“, ні докладна оцінка самого судового процесу покищо неможливі.

Одно тільки, до деякої міри, вже й тепер можливе. Характеристика головних дієвих осіб. По одному боці Людендорфа і Гітлера, по другому — Кара, Лоссова і Зейссера. До 8-го падолиста всі вони зв'язані, хоч не особистими симпатіями, то спільною неприхильністю

до сучасної республіканської конституції і до сучасного берлінського режиму, та спільним змаганням до „змазання революційної ганьби“ з 1918-го р.; навіть тактично погодилися вони поміж собою дуже далеко; малося вражіння, що Баварія стоїть одноцільно проти „червоних“ частин імперії та що мільони незадоволених у сих останніх чекають тільки години „визволення“ з Полудня. Тимчасом рішучий момент виявив тільки особистих і політичних суперечностей серед верхів заговору, що не тільки задумане діло перевороту не дійшло до виконання, а й одноцільний антиреспубліканський фронт безнадійно заломався. Гітлер порвався до діла раніше, ніж іншим було до вподоби, та вони приєдналися до руху на те тільки, щоб здобути волю поведінки і здавити рух у самих починах при допомозі поліції; тільки Людендорф остав вірним до кінця й опинився на лаві обжалованих.

З людського, етичного і товариського боку можна різно дивитися на поведінку сих і тих, та з політичного — не може бути найменшого сумніву, як оціняти акцію Гітлера і тов., а як Зайссера (виявилось, що се він був мозком) і тов. Не будь „пуч“ здавлений у починах, колиб він розліявся був поза Мюнхен і Баварію, не може бути сумніву не тільки у вибуху гравятої домашньої війни в Німеччині, а й у громовій інтервенції зза кордону, чи радше зза кордонів. Істнування Німеччини як одноцілої держави висіло на волоску, і її ратунок лежав у здавленню Гітлерового руху. Так несимпатична поведінка баварських властей принесла чималу користь. Тому шкода, що така людина як Людендорф, наслідком своєї прямолінійности, і наслідком нещирости інших опинилася по боці „симпатичного“ Гітлера. Та се не перший раз, що популярність і політичний розум не ходять у парі.

НАШЕ СТАНОВИЩЕ в університетській справі не подобається „Ділу“. Такий висновок можна зробити з цілої низки його „критичних“ заміток до „Літопису“ (Оригінальне висвітлювання, Вища інстанція, Смілива спроба), та — на жаль — тільки такий; бо одночасно воно пильно дбає, щоб не зрадити свого власного становища в сій пекучій справі... Раз, воно з усею енергією домагається заложення польсько-державного університету для Українців і гнівається на нас за оберегу від такого домагання; то знов, воно висловлює свою радість, що такого університету таки не буде. Іншим разом, „Діло“ незадоволене, що хтось посмів просити нашу редакцію берегти принципу *audiatur et altera pars* та у слід за тим висказати свій „об’єктивний“ голос; коли-ж ми, ведені вимогами тактовности, відмовилися від такої ролі роз’ємця і пішли на одиноко правильний, в даних обставинах, шлях анкети, наш львівський побратим поспішив чим боржій саботувати в самих починах прилюдну дискусію на сю тему та на свій лад остерегти галицьке громадянство від участі в ній...

Признаємося, що більшої несподіванки не могло „Діло“ зробити нам. Ледве три місяці минуло, як воно, у новорічній статті, гірко нарікало на незавидну долю сучасного україн-

ського публіциста, „який вважає своїм першим обов’язком дати вірний образ суспільности в її змаганнях поєднати свободу критики з громадянською відповідальністю; він перший паде жертвою людців, що виступають проти свободи слова і збірної виміни думок“. Коли ми признаючи сі жалі цілком оправданими, зазначили, що „Діло“ збирає тільки те, що цілими роками засівало серед громадянства, то воно образилося і виступило з докорами, що еміграція буцімто мало цікавиться кравчими справами. Тепер-же, коли та еміграція, баучи наглядно страшні спустошення, спричинені нашою університетською політикою, хоче причинитися до знайдення якогось розумного виходу з того морального лабіринту, в який попало західно-українське громадянство, то „Діло“ перше поспішило — в ім’я гасла: *mać, mać te narodowa kadź* — викопати рівчак поперек дороги...

Ми прочитали дуже уважно „Сміливу спробу“ і старалися вичитаги або хочби відгадати позитивну думку „Діла“, одначе даремно. Читаємо наперед, що наша анкета похвальна річ і що „Діло“ не має наміру „каламутити її диссонансом“; тому воно, „не забираючи безпосередно голосу в самій анкеті“, користується нагодою, „щоб висловити кілька загальних міркувань щодо самої суті такої анкети і її форми“; „речева дискусія, яку (наша) редакція, приготовляє, не може ні скристалізувати думки в університетській справі, ні довести до яких-небудь практичних наслідків“; „розписана анкета має всі прикмети наскрізь академічної (абстрактної) теми; „більшість питань... належить до сфери проблем: якби, колиб, а що було би?“; одні з них „зворушаючі ідилічні“, інші „наївні“ (питання 5—7!), а ще інші „загадкові“ (2 і 3!), а одно (12!) навіть „схоластичне“; „берлінські земляки не багато розуміють з галицьких обставин, коли хотять почути щирий голос“ і т. ин. і т. ин. Про саму-ж суть університетського питання, не довідуємося, очевидно, нічого, хіба дещо таємниче признання: „щоб погодити думку з ділом, треба мати свободу і думки і діяльности“. Виходить, що „Діло“ має свою думку про університетську справу, одначе не хоче виявити її і тому не раде прилюдній дискусії на сю тему...

Не знаємо, чи галицьке громадянство послухає голосу свого передового органу і заїть свою думку, чи ні. Та колиб і так було, то ми не здивувались би ні трохи. Наше громадянство здавна так виховане своїми політиками і своєю пресою, щоб голосно кричати про те, що повинно бути замовчане, а заздрісно таїти найбільш елементарні справи. Розписуючи анкету, ми ані на хвилину не попадали в ілюзію, що вона закінчиться близькою реалізацією української університету; ми не дурили і не дуримо себе вірою в якісь незвичайно шасливі думки доставлені анкетною; ні, наша редакція може вгадати згори $\frac{3}{4}$ всіх відповідей, які наспіють або можуть наспіти; вона знає вже тепер, чим в таких обставинах прийдеться їй закінчити анкету. Коли-ж вона все-таки рішлася на сю форму обговорення і розгляду справи, то вона мала до того поважні мотиви.

Наперед факт, що в кравчій пресі поважної, методичної і всесторонньої дискусії над університетською справою ніколи не було; докавом

того — само „Діло“. Наслідком того, наше громадянство має безліч фальшивих поглядів і понять про сю справу, і ся остання вихопилася з рук політичних організацій і культурних установ та опинилася в руках невідомо чийх... Наша молодь, однаково як у краю так і закордоном, вже п'ять літ нидіє інтелектуально, морально і життєво; наша національна культура іде швидко взад. Братовбійча боротьба між молоддю сіє одичіння, розтіч, дезерцію. Вихід і зсього зачарованого колеса мусить бути знайдений скоро, коли не хочемо потапати ще глибше. Який вихід? Про се скажемо під кінець анкети. Тимчасом подбали ми, щоб відповіді не були такі як у львівській міжпартійній анкеті, тільки річеві, ясні, докладні і логічні. Тому-то поставлене не одне питання, а ціла низка річево повязаних з собою питань, між якими нема ні одного-однісенького академічного чи схоластичного, а самі тільки реально-політичні. Ниде нема у нас сліду того, щоб ми відокремлювали університетську справу з „цілогляду нашого національного життя“, а навпаки, кожде головне і побічне питання виходить із „цілогляду“ і доходить до нього. Коли-ж „Діло“ твердить инакше і називає нашу анкету академічною, а головні його питання наївними, загадковими і т. д., то сим тільки дає доказ: або своєї легкодущности, або нерозуміння справи (класичний приклад: питання про польсько-державний характер університету), або — злої волі.

Колиб галицьке громадянство у своїй більшості ставилося так до університетського питання як його передовий орган, то анкета дійсно була-б зайва. Та не тільки анкета, а й її предмет — український університет. Тяжко нам повірити в се, тому — голос мають наші читачі.

На манівцях партикуляризму¹

НЕДАВНО появилася публікація д-ра Михайла Лозинського², в якій автор намагається доказати, що в боротьбі проти Польщі західно-українські землі повинні поставити концепцію західно-української державности на подобу концепції З. У. Н. Р. з 1918—23 рр. і що для кермування змаганнями за цю державність вони повинні зорганізувати свій окремішний уряд. Публікація, держана цілком у стилі тих „правно-державних трактатів“ галицької публіцистики 1919—23 рр., які в будові нашої національно-політичної думки презентують цілком пропацій час, не додає нічого нового до конструкцій напр., „Українського Прапору“ з різних часів його державно — й міжнародно-правних подвигів. Та й не могла дати, раз автор завзявся наскрізь правничими категоріями зясувати й розв'язати наскрізь історичну проблему національно-політичних змагань на лише Західної, але й

усієї України. Ідею західно-української державности можна було-б уарґументувати без сумніву багато щасливіше, ніж це може вдатися юридичній казуїстиці, та ще до того, якщо в ній значні логічні неточности. Та річ не в тому, чи др. Лозинський більш або менш зручно доказує необхідність західно-української концепції, а в тому, чи така концепція взагалі потрібна й корисна для загально-українського інтересу. При теперішних настроях Західної України, публікації в роді д-ра Лозинського ширшого відгону напевно не знайдуть, та все-ж критика таких концепцій може мати деяке практичне значіння, вирівнюючи ґрунт під підвалини нашої загально-української політичної теорії, якої брак міг би стати в майбутньому переломовому менті таксамо на перешкоді об'єднанню всіх, так сказатиб фізичних сил нації до одної ціли, як це було вже в 1917 до 1920 рр.

Підставою західно-українського державницького партикуляризму стилю З. У. Н. Р. була, а в публікації д-ра Лозинського є, фатальна передпосилка, буцім то існують дві ріжні „історичні місії“ для двох ріжних частин України: для Західної України здобуття української державности лише від Польщі, а для Наддніпрянської України лише від Московщини.

Перш за все таємничий термін „історична місія“. Продовж усієї історії України немає ані сліду таких двох „місій“ для двох ріжних частин нашого народу. Наша державність, в останне в 1918—20 рр., завше і без уваги на географічне положення свого центру, стояла в обличчі обох цих місій нараз і обі їх розв'язувала, хоч не завше одночасно. Легенда про окремішну західно-українську „історичну місію“ є фабрикатом 1919-го р. для прикриття дивного факту, що підставою тогочасної фактично суверенної державности Галичини були не життєві вимоги України, а — маніфест цісаря Карла й інші „міжнародно-й державно-правні атути“, у яких було сердечно мало спільного з історією України.

З таких „двох місій“ з невиможною konieczністю виходить „суперечність галицького, чи пак західно-українського, й наддніпрянського інтересів. Чим мусить бути така суперечність для всієї України разом і для її частин зокрема, в рішаючі, історично переломові моменти, виявив кам'янецький період 1919. Два уряди „двох ріжних історичних місій“ окопалися були, в дослівному значінню, узброєними таборами проти себе на двох кінцях спільної своєї столиці. І хоч „західно-українська місія“ мала за собою реальну силу, якою могла розрубати замотаний узол „суперечности інтересів“ переворотом, то не могла на це зважитися, бо тоді мусіла-б поповнитися ще й „наддніпрянською місією“, а та була чужа. Це не представники одного народу зійшлися були в Кам'янці, а двох союзних народів, яких інтереси були в даний мент цілком розбіжні. Абсурдне положення дало абсурдний вихід — Деникина й Варшаву, а там — неприємне похмілля і для „західних“ і „східних“ Українців.

¹ Сю статтю уважаємо дискусійною. Ред.

² З новим роком 1924. Теперішний стан будови Української Держави і задачі західно-українських земель. Женева 1924. Накладом автора.

Досвід У. Н. Р. із 1920-го р. проречисто доказав, що боротьба за державність проти Польщі є таксамо „місією“ всієї України, як державницька боротьба проти Московщини. Рижський мир не тому рівняється виленському, або андрусівській умові, що він пошматував українські землі, а тому, що поділив українську державу. Польща дістала Волинь, таксамо як дістала-б була Проскурів і Камянець, якщо була-б хотіла, не на кошт большевицької Росії, а на кошт тої української держави, яка 22. І. 1918 проголосила була суверенність, а 22. І. 1919 державне об'єднання всієї України.

Все це історичні факти, які хіба могли-б здискредитувати хоч яку партикулярну нашу „історичну“ місію.

Але відкіль береться концепція „окремшности західно-української місії й інтересу“ сьогодні, після того як маніфест цесаря Карла остаточно збанкрутував 14. ІІІ. 1923? З фальшивого висновку з оцінки сучасного нашого становища. А власне: в сучасному, назвімо його так, історично нерішачому періоді мира енергія нашої нації розвивається в двох цілком від себе незалежних напрямках боротьби за поширення свободи нашого національного життя — проти Польщі і проти Московщини. Ця незалежна одна від одної боротьба йде й ніщо не може її спинити, бо вона є виявом самого життя нації, а бореться в ній кожен із нас на тому „фронті“, на якому цілком випадково опинився. Отже ідеологія Західної України роблять висновок, що така сама, взаємно від себе незалежна, боротьба на двох фронтах чекає нас теж у майбутньому катастрофічному моменті, від якого сподіємося державности. Відсіля, як каже др. Лозинський, „аж після сповнення сих двох історичних місій (боротьби Наддніпрянщини за державність лише проти Московщини, а Західної України лише проти Польщі) може повстати Соборна Незалежна Українська Держава. Висновок фальшивий логічно, бо соборна наша держава може появи́тися також шляхом підбою всіх поневолених наших земель, довершеного існуючою в даний момент нашою державою, хочби навіть всупереч бажанням підбаваних земель. Фальшивий теж практично, бо у всякім конфлікті поміж Польщею і Московщиною диктує дві суперечні постави для двох частин народу, а це означає повторення 1920-го року, в якому українські війська кровавилися по двох боках фронту для виборення — рижського миру. Ось які висновки неминучі, коли творити різні концепції без уваги на вимоги даного часу, себто полишаючи на боці це, що в катастрофічні історичні моменти завжди існує можливість найбільше згідної з загально-національним інтересом концентрації фізичних, бо вони тоді найважливіші, сил нації.

Сьогодні потрібна нам не ідеологія катастрофічних часів, бо яку поставу для всієї України диктуватиме в даних зовнішніх умовах у майбутньому наш загально-національний інтерес, того передбачити ніяк не можна ізза змін умов, що безупинно довершуються поза нашою волею.

Нам потрібна сьогодні ідеологія наших, непереломових, сірих і безпросвітних часів. Вона мусить бути проста й легко зрозуміла; вона, після сумних досвідів розбіжності наших східних і західних політик, мусить виховувати у всієї нації здібність до майбутньої концентрації її фізичних сил, вона нарешті мусить бути наскрізь актуальна, така, що займає становище до всіх злободневних питань.

Яке-ж сьогодні актуальне завдання для всієї української нації? Одне й одинокі: використати сучасний, історично нерішачий період на те, щоб вперто і вживаючи всіх у даних умовах найдоцільніших способів, творити позитивні вартости на всіх ділянках національного життя для примноження наших власних сил у всіх напрямках і одночасно виснажувати експансивну міць противників. Для цієї підготовки до майбутніх катастроф нам непотрібно сьогодні ніяких відірваних від життя ідеологічних догм у роді д-ра Лозинського: „Ідея державности західно-українських земель, коли не хочемо признати польської державности на сих землях, — мусить остати для нас незайманою догмою.“ „Коли не хочемо признати польської державности?“ Що рішає про те признання? Існування „західно-українського уряду“ *in partibus infidelium*, або в таємничім підземеллю, який „кермує“ суспільністю, що примирилася з існуючим положенням, чи сам отой дух безоглядної непримиримости, що повинен перепокувати, і справді перепокує ціле громадянство?

Яка мета перед отим одним для всієї нації сьогоднішнім завданням? Уможливити в майбутньому, історично переломовому катастрофічному моменті появу України як самостійного чинника Сходу, з одного боку знесиливши існуючі тепер чинники настільки, щоб вони не могли вжити української справи як свого знаряддя, як це була в силі зробити напр., Польща в 1920 р., а з другого боку витворивши достаточні для опанування просторів України свої власні організаційні сили.

Все це ніяк не забезпечить об'єднання фізичних сил всієї нашої нації при майбутнім переломі, якщо не буде викинене для всіх наших земель одне гасло. Ним може бути лише ідея нашої державности. Якраз державність і тільки вона, лежить по лінії найпекучіших, невідложних життєвих потреб підбитої нації. Лише народ, що відчуває потребу державности, є нацією. І власне всі зусилля нашого національного виховання мусять бути тепер, у часі підготовки до майбутніх катастроф, спрямовані на скріплення державних бажань нашого народу.

У нас поставлено на однакову висоту невідложних, актуальних ідей — державницьку ідею поруч соборницької, а це в надзвичайний спосіб утруднює національно-політичне виховання наших мас. Бо при сучасних умовах браку суверенної нашої держави, соборництво можливе в нас лише в формі „соборної нагайки“. А соборництво в тій формі є величезним кроком назад у напрямку „шукання ліпшого пана“, яке ніяк не дає розвинути нашій

здобувчій, підбосвій національній енергії, не дає вирости в свідомості мас почуванню рівновартности України з її сусідами, передумови, без якої всі наші змагання, проти кого-б вони не зверталися, мусять бути кволі, оборонні.

Є тільки одна форма соборности, яку сьогодні ми можемо й повинні плекати: соборність духа нації, себто свідомість тожсамости інтересу всього народу в здобуттю нашої державности, де-б не явилася можливість її здобути, і готовість зречення з усякого „партикулярного інтересу“ ради здобуття найвищої ціли — державности. Здобуття державности, яка своєю міццю принесе визволення всім поневоленим іще нашим землям, себто соборність, — ось провідне гасло соборного духа нації.

При яких умовах можливе буде здобуття державности, з ким і проти кого доведеться піти, — це переходить межі людського обчислення. Тож неактуальною, а для соборности духа нації шкідливою річчю, є заздальгид ширити серед громадянства орієнтаційні симпатії такі, як ось теза про політичний союз України з Заходом на життя і смерть при всяких умовах, або опертя „західно-українських державницьких змагань“ на Сході, Росії, чи навіть Московщині. Всі ці тепер неактуальні, орієнтаційні концепції сьогодні підкопують соборність духа нашої нації, а в переломовому менті, коли явиться можливість здобуття державности об'єднаними силами всієї нації, приведуть ще раз до безрезультатної міжусобиці.

І власне в ім'я майбутньої нашої державности, де-б не було можливо її здобути, виставлювання партикулярно-державницьких концепцій, як ось „західно-української“, є глибоко шкідливе, бо ширить пересуди, які можуть у майбутньому переломовому менті перекареслити рахунок доцільности й загально-національної користи й кинути націю на бездоріжжя за manoю передузятих симпатій.

А все-ж „західно-українське державництво“ ще блимає як світло гаснучої лампи. Так блимають відзвуки галицько-наддніпрянської борні в рефератах сен. Шелухина про два українські народи, блимають русофільські зітхання різних „Слов“ і „Прапорів“. Все-ж загаснуть вони — відгомін давних помилок. Бо все-ж зростає соборність духа нації і все-ж бере верх її здоровий життєвий гін: змагання не до партикулярної, а до Української Держави. —

Василь Кучабський

Каталонське питання

В наших національно-політичних і культурних змаганнях, ми часто покликуємося на зразки інших народів, яких історична або сучасна доля виявляє деякі подібности й аналогії з нами, та любимо наслідувати їх, чи радше віримо, що йдемо таким самим шляхом як вони. Поминаючи одначе те, що ні в історії ні в сучасности нема двох тотожних прояв, ми мало буваємо щасливі у виборі таких подібностей. Бо ні Норвегія, ні Фінляндія, ні Болгарія, ні Чехія, ні Ірландія й т. ин., без

великих застережень, не може бути ставлена поруч України — такі великі окремішности, ділять її від названих країн. Натомість переочується у нас одну справжню аналогію, яка богато чого могла-б нас научити, коли-б — очевидно — ми знали щось більше про неї. Маємо на думці Каталонію і каталонський рух.

Полишаючи на пізніше докладніший огляд сеї справи, подаємо тут зміст одного недавно виданого каталонського документу про сучасне становище Каталонців до еспанської держави і кастильської (еспанської) мови. З нього читачі побачать не тільки те, що у нас подібного; вони доглянуть і те, в чому ми стоїмо позаду іберійських українців (візьміть хоч би тільки на увагу, хто там виступає в ролі провідників каталонського руху — полу-зфранцужена аристократія і буржуазія!). Документ має наголовок: „Звідомлення про те що сталося в Барселоні 8-го і 9-го січня 1924“, та має такий зміст:

Дня 8-го січня в полудне покликано двадцять видатних Каталонців до бюро генерального капітана Баррери, не повідомляючи їх про ціль цієї зустрічі. Між ними були дон Альфонсо Сала, президент Манкомунідад-у (Краввої Ради) і Національного Союзу Монархістів, та сім інших членів цього союзу, сеньор Малукер, бувший прокурор при найвищому трибуналі й президент Автономістичної Монархістичної Федерації, два інші члени цієї федерації, маркіз де Кампс, член Комітету каталонських Соматен-ів, маркіз де Монтсоліс, сеньор Хоакін Кабот, президент Торговельної Палати, сеньор Хуан Аланді, голова барселонського Соматен-у, сеньор Х. Феррер Відал, фабрикант, маркіз д'Алея, бувший міський голова Барселони і ще два члени Краввої Ліги. За виїмкою двох, чи трьох осіб, усі вони були в різні часи послами або сенаторами, а всі рахуються друзями маркіза де Естеля, президента військової директорії.

Генерал Баррера повідомив їх, що йому доручено скликати їх згідно з листом, виготовленою президентом військової директорії, для вступної розмови перед конференцією, яка має відбутися на другий день у год. 4 поп. в присутности маркіза де Естеля з метою осягнення остаточного вирішення каталонського питання. Для цієї ціли їх попросять утворити „еспанську кравву“ політичну групу і зорганізувати рух на підставі маніфесту, який осуджував би сепаратизм і заявляв непохитну підтримку для єдности Еспанії й для директорії. В цих межах директорія старатиметься задовольнити каталонські змагання. — На ці умови члени Національного Союзу Монархістів дали свою згоду, але всі інші не погодилися й на цьому розмову перервано.

9-го січня в означену годину маркіз де Естеля виступив перед цим самим зібранням. Казав, що скликав своїх друзів, членів різних політичних партій, щоби переконатися, чи можна дійти до патріотичної згоди для добра Еспанії й Каталонії. Він має на меті створити не нову політичну партію, лиш організацію людей доброї волі, які повинні відбудувати руїну, що Каталонізм приніс Еспанізові. Каталонію, так казав він, надмірно „зкаталонізовано“ і тепер уряд порішив прикласти усіх зусиль, щоби Каталонію „зеспанізувати“. Особливо необхід-

но припинити „каталонізаційний“ рух у школі й церкві. Директорія займеться школами, а щодо церкви, то вже попрохано інтервенції папи.

Є тільки одна нація — Іспанія, і тільки один прапор — еспанський, й необхідно, щоб кожен знав кастильську мову, мову Іспанії.

Маркіз де Кампс, уповноважений відповісти від імені всіх присутніх, сказав, що хоч він цінить вічливі вислови промови маркіза де Естеля, то таки не може — хоч це йому дуже неприємно — погодитися з ними. В них він не знайшов ані одної думки, з якою він або його друзі могли-б згодитися. „Чи не можна“, — запитав далі маркіз де Кампс — „розтягнути й на Каталонію виїмки, зроблені для Біскаю і Наварри?“ — „Ні“ — „В такому разі мої друзі й я сам можемо від цієї хвилини ще

тільки уступити, бо не бачимо ніякої можливості порозуміння“. Вкінці маркіз де Кампс звернув увагу президента на надавичайну далекосяглість цього факту, що любов до Каталонії треба вважати за щось вороже для Іспанії. На майбутнє він й його друзі будуть лише видцями, а не співробітниками.

Вкінці маркіз де Естеля виїняв з кишені рукопис і висловив побажання, щоб присутні взяли його під розвагу, та сподівання, що після надуми ніхто з них не відмовиться покласти під ним свій підпис для добра Іспанії і Каталонії. Документ, під заголовком „Маніфест до народу“ прочитано, але що він являвся змістом усього того, що президент директорії вже сказав, то конференцію покинчено без того, щоб його підписав хто небудь з присутніх.

Анкета в університетській справі

ПИТАННЯ:

1. Чи сучасний стан українського високого шкільництва на стільки задовольняє національно-культурні і громадські потреби українського народу в Польщі, що він без шкоди може бути удержаний далі?
2. Чи українська молодь у Польщі може постійно і для національної справи корисно студювати за кордоном, та під якими умовами?
3. Чи теперішні приватні високі школи, в краю і за кордоном, є достаточною рекомпензатою за страчені права на б. австрійським, тепер польським університеті у Львові? Як ні, то чи право прилюдності, признане сим приватним установам, вирівняло-б сю шкоду?
4. Чи справа українського національного університету юридично, політично і фактично має бути звязувана з ранішим державним університетом у Львові, чи трактована цілком незалежно?
5. Чи університетське питання може бути розв'язане а) поза-політичним шляхом, чи б) методом політичної боротьби, порозуміння, компромісу і т. п.? Коли се останнє, то чи сьогодні є необхідні психологічні і політичні передумови для його розв'язки? Зокрема, чи теперішні українські політичні заступництва і партії можуть доконати сеї розв'язки? Коли-ж се питання не-політичне, то хто покликаний вести, розв'язувати і відповідати за нього: наукові і культурні установи, учительство, студентство?
6. Хто має обов'язок дати почин до розв'язки університетської справи, українське громадянство чи польський уряд? Чи розв'язка можлива вже в сім році?
7. Який правний характер має мати національний український університет: польсько-державний, чи краю-автономічний, чи приватний? В першій випадку: Як має бути забезпечений українсько-національний характер університету? Чи він мусить бути цілком самостійний, чи може бути зв'язаним з польським? В другій випадку: Як досягнути зміну закону про воєвідську автономію? В третій випадку: Як матеріально удержати університет та як забезпечити дійсну повноправність його дипломам?
8. Чи необхідний повний університет, чи понищо можливі тільки означені факультети, зглядно катедри, і які?
Н. В. Чи українська політехніка так само як університет необхідна і можлива?
9. Яка Ваша думка про українські наукові сили, чи вони достаточні щодо кількості і якості?
10. Чи перший український університет у Польщі можливий поза межами української етнографічної території? З яких причин неможливий він у Варшаві?
11. Чи перший український університет мусить мати осідок у Галичині, чи він можливий і в иншій

українській землі Польщі? Коли в Галичині, то чи Львів *conditio sine qua non*, чи під деякими умовами можливе й инше місто, і яке? Чи польська опозиція проти Львова — на Ваш погляд — принципова, чи тільки тактична?

12. Чи польські побоювання, що прилюдний український університет — узагалі, або у Львові, або на українській території — буде гніздом протидержавного руху, оправдані?

ВІДПОВІДЬ І

1. Ні в найменшій мірі, бо українського вис. шкільництва в краю власне немає. Неможливі умови існування українського тайного університету позбавляють можливості серйозно говорити про існування вис. українських шкіл. Такий стан ні в якому разі далі не може тривати і ся справа мусить бути поставлена одною з найперших культурних і політичних наших завдань.
2. Я думаю, що українська молодь не тільки не може корисно для національної справи студювати за кордоном, але й взагалі не може в великих масах за кордоном вчитись. І не тільки за браку коштів у убогого українського народу, але й тому, що наука мусить бути зв'язана з ґрунтом, на якому будучі працівники мали-б працювати.
3. Ніякою рекомпенсатою приватні високі школи в краю і за кордоном служити не можуть; по перше через то, що вони приватні, і як такі вони не можуть рекомпенсувати скорочених прав, які малися од держави. Поки держава взяла на себе дбати про освіту народу, вона й мусить про се дбати, а признання прилюдності приватним школам не може практикуватись як рекомпенсата, а як елементарне право всякого народу.
4. Повинна-б бути зв'язана з старим державним університетом, але з тактичним міркувань можна-б у сьому питанню піти на уступки і трактувати незалежно.
5. Мусить бути розв'язане політичним шляхом, хоч покищо серед польських політичних кол немає ні психологічних ні політичних передумов для поладження сеї справи шляхом порозуміння. Не тільки політичні кола в краю можуть і повинні добиватись вирішення сеї справи, але всі політичні чинники всього українського народу по всіх землях. Се одна з найважливіших справ всього українського народу.
6. Українське громадянство повинно дати почин. Може і мусить бути вирішено в сім році.
7. Краєвий-автономний. Закон про воєвідську автономію повинен бути змінений парламентарною боротьбою українського представництва й політичною громадянства в краю.
8. Університет повинен бути повний і обов'язково повинна бути — вона цілком можлива — політехніка.

9. Самий поверховний обрахунок українських фахових сил, що мають наукові степені, бувших російських і австрійських сил, розкиданих по вищим школам Європи, показує, що ми цілком заосмотрені й для політехніки й для університету. Українських професорів бувших російських вищих шкіл, які працюють на вищих школах Європи, приблизний обрахунок налічує в Європі 25 душ і в Польщі не менш 10 душ, та приблизно таке-ж число наукових сил з професорським стажем і з вищих шкіл Австрії.
10. Український університет мусить бути на українській території. Тільки самий тісний зв'язок з рідною атмосферою і землею може бути ґрунтом для українського університету.
11. Може бути і в інших українських землях Польщі. Польська опозиція, звичайно, принципова.
12. Український університет буде гніздом протидержавного руху де-б він не був, навіть у Варшаві, доки Польща провадитиме свою дотеперішню політику проти українського народу. Тільки зміна польської політики проти українського народу зможе позбавити Польщу од протидержавного руху.

В. Коваль,

б. професор Українського Кооперативного Інституту і б. професор Київського Політехнічного Інституту.

ВІДПОВІДЬ II

1. Теперішній стан українського шкільництва не задовольняє національно-культурних потреб українського народу в Польщі; все-таки треба удержати теперішні приватні висші школи аж до часу засновання українських державних вищих шкіл у Львові.
2. Українська молодь, в цілості, не повинна і не може постійно і для національної справи корисно, студіювати за кордоном. Але бажана річ, щоб якась значніша частина молоді студіювала на закордонних університетах — як з огляду на саму науку, що значно вище поставлена за кордоном ніж на якомьбудь університеті в Польщі, або на приватнім українським університеті у Львові, так задля пізнання чужих країв, їх суспільних, економічних і політичних відносин, штуки, літератури і — що ще незвичайно важне — для навязування тісніших взаємин з молоддю чужих народів, які можуть колись дуже придатися. Тій молоді треба забезпечити *minimum existentiae*.
3. Уважаю, що боротьба за українські висші школи у Львові — при теперішніх приватних українських школах в краю і за кордоном — цінніша, з загально-національного погляду, від страсти прав на б. австрійським, тепер польським університеті у Львові.
4. Цілком окремо; се зменшить опір Поляків, які бояться „занечиснення“ польскости теперішнього польського університету у Львові.
5. Університетське питання добре може бути розв'язане лише політичною дорогою, бо Поляки уважають се питання чисто політичним. Необхідні психологічні і політичні передумови для заложення українського державного університету, треба створити політичною акцією, в краю і за кордоном, яка цілком не виключена; потрібні також заходи українських культурних і наукових установ у краю і у Варшаві.
6. Почин до розв'язки університетської справи мусить дати польський уряд під натиском краю, української суспільности і міжнародніх чинників, як Союз Народів (зобов'язання щодо прав національних меншостей), інгеренції поодиноких держав, прим. Англії, Союзу Радянських Республік, Товариства Ліги Націй і т. ин. і під натиском публичної opinio Західної Європи, яку треба виробити.
7. Найкраще було би, якби український університет мав характер красво-автономічний. На випадок, якби мав мати польсько-державний характер, то попри забезпечення його українського характеру він мусів би мати право користуватися інститутами (хемічними, фізикальними і медичними) та бібліотекою польського державного університету.

— Зміну закону про воввідську автономію можна добути лише відповідною акцією політичною в краю і у варшавським соймі, а також поставленням сеї справи перед світове форум. — Забезпечення приватного університету повинно опиратися на всенароднім приватнім оподаткуванню.

8. Необхідний повний університет, хочби зразу факультети були обмежені до найнеобхідніших кафедр. Українська техніка потрібна і її треба домогатися, але не думаю, щоби її можна вже добитися в Польщі.
9. Думаю, що кваліфіковані сили до українських кафедр знайдуться між Українцями. Коли-ж би до деяких кафедр на-разі не було таких сил, то можна покликати не-українські сили, як се було прим. зразу у чеським університеті в Празі. Коли буде український державний університет, то в недовгім часі доспіли би до всіх кафедр нові професорські сили, що з самого початку, ще як студенти, готовилися-б до того.
10. Український університет поза українською територією — се аномалія; молодіж відірвана від рідного ґрунту, відчужується від власної суспільности. Український університет неможливий у Варшаві, бо се зненавиджений центр; українські студенти були-б відірвані від наукових українських інституцій, взагалі від культурного центра західно-українських земель, а навіть від польських наукових установ Галичини.
11. З огляду, що Львів є культурним центром українського життя для західно-українських земель, що там знаходяться найважливіші наукові українські установи, що тільки там можна добути відповідне приміщення, не можна серйозно брати проєкту засновання українського державного університету не у Львові, а в якомсь іншій місті на західно-українських землях. — Польська опозиція проти Львова принципова; Поляки думають, що заснованням українського університету у Львові призналося би Українцям право до Львова.
12. Побожовання Поляків, що український університет був би гніздом протидержавного руху, остільки неоправдані, що такий рух не є спеціальністю лише українських студентів, а цілого українського загалу.

Берлін, 26. III. 1924

Д-р Юліян Бачинський

б. заступник У.Н.Р. у Вашингтоні

Дві знаменні промови

ВІЙМКИ з промови міністра уніфікації др-а Марковича, перед легіонерами: „Післанництво чеського живлу на Прикарпатській Русі тяжке, але вдячне. Єсть се продовжування тої праці, котрій служили ми перед своїм приходом сюди. В будучности будуть судити про працю народа Коменського лиш по сім, як запустить тут коріння західна культура, представлювана чеським елементом. При сім не вільно замішуватися до віроповідної орієнтації прикарпатського люду; так само не є ціллію чеського елементу рішати язикову неясність. Не належить до нас диктувати Прикарпатській Русі, до котрої групи великого руського народу вона має прилучитися. З державного становища було би кхило хотіти ширити тут пропаганду чи великоруську, чи українську. Тутешній нарід сам рішить, до котрої групи приєднатися і до котрої почуває свою принадлежність, коли ми його приведемо на відповідний уровень культури. Дочасно треба, аби домашній язик, хоч би і не був високо-культурований, дозрів до відповідного уровня. Се треба длатого, аби вирвати з малярської культури ту часть народу, котра їй підлягла, та дати нову культуру сій части, котра наслідком занедбування руського народу старим режимом не має жадної культури. Всі що добре думають про будучність Словаччини і Прикарпатської Русі, мають повинність остати на своїх місцях, хочби їх виганяли, і видержати, доки їх буде треба. Поки нова чеська школа не дасть обом землям потрібного числа спосібних своїх людей, доси потрібна буде нагорода з правого боку Морави... Буде дуже потрібне на Прикарпатській Русі брати під увагу, що уставна грамота дає автохтонам першенство в

публичній службі. Аби се одначе не виходило на шкоду красви, мусить наперед прикарпатський нарід опанаконитися з чеською культурою: Чехи будуть приходити до нього, а він знов як найбільше буде висилати своїх синів до історичних земель."

Друга интересна для нашого загалу промова була виголошена б. міністром війни, сенатором і лідером чеських соціалістів В. Клофачом, у неділю дня 9-го березня в Ужгороді. (Чеські соціалісти на Прикарпатській Русі злучилися з трудовою партією, котру веде галицький русофіл др. Гагатко.) Головні точки промови такі:

„Кандидати трудової партії, партії праці, стоять на тім самім становищі як і ми всі. Прикарпатська Русь належить до Республіки і мусить до неї належати все. Ані Москва, ані Львів, нашим гаслом Республіка! Найменше вже львівське українство, котре підчас війни стануло по боці Німців і Мадярів проти Славян, котре зрадило славянство, котре ти-

сячі руських людей в Галичині привело під шибениці, котре організувало „Січи“, отсих Січовиків, що в Карпатах і під Зборовом стріляли не лиш до Росіян, але і до наших легіонерів! Дятого ніодин патріотичний член Чеськословенської Республіки не може віддати свій голос на інж. Нечаса, котрий цілком віддав себе на службу галицько-українській пропаганді і стоїть на неімовірнім становищі, що Прикарпатська Русь лиш дочасно при Республіці, і що мусимо улекшити їй перехід і прилучення до української Галичини. Ніколи! Ніколи! Все зробимо для Прикарпатської Русі, але вона мусить остати на вічні часи частию нашої Республіки. Дятого мусимо відбивати всі інтриги, котрі сьому перешкаджають, дятого не сміємо підпирати українську ірреденту, котра за Жатковича, Еренфельда, Панькевича і Бирчана була сюди занесена, але чесно будемо підпирати лиш те, що буде покріпленням і упевненням нашої Республіки“... I. P.

Друкарська трійця

Фіоль, Скорина і Хведорович

(Історичний нарис із світанку українського друкарства)

III.

Перший друкар на українській землі Іван Хведорович¹

Доля третього нашого друкаря — Івана Хведоровича, — була такою самою, як і доля двох попередніх друкарів — Фіоля і Скорини. Невизнаний у себе на батьківщині („нѣсть пророк во отечестві своем и в дому своем“), змушений був і цей блукати світами, аж покіль не знайшов собі відповідного ґрунту в нас на Україні. Як і попередні друкарі, і Хведорович був для свого часу лиш майстром, широке громадянство дивилось на нього як на звичайного собі ремесника, що добував щоденного хліба книжним ділом, в ліпшому разі — „стробнієм книг, для церкви божої потрібних“. Але доля, разом з колючими тернями, дала Хведоровичу й запаших квіток, — розпочате ним величезної міри культурне діло вже не урвалося; Хведорович став батьком постійного друкарства в нас на Україні, тоді як його дід та прадід, Скорина та Фіоль, стояли занадто високо над своїм мало розвиненим громадянством, щоб воно їх зрозуміло, і для розпочатої ними справи зараз-же по них не знайшлося наступників. От чому навіть в науковій літературі склався неправдивий погляд, ніби першим руським друкарем був Хведорович, а працю його великих попередників — Фіоля та Скорини — досить міцно забули. Хведорович жив і працював уже в той час, коли друкарство з Заходу основно „докотилося“ на Схід, коли вже були хоч окремі одиниці, що добре розуміли користь від друкарства.

Друкарство розпочалося на Москві ще до Хведоровича. Так званий московський стоглавий собор 1551-го року дуже виразно вказав на псування ріжних богослужбових книжок, які тоді переписували численні, часто малописьменні, писарі. Щоб зарадити цьому небезпечному лихові, цар Іван Грозний та митрополит Макарій порішили заснувати друкарню на

Москві. Переговори з Заходом в цій справі довго не давали бажаного успіху, бо Захід разом з друкарством хотів накинути Москві також і віру свою. Але Грозний таки добув потрібних йому друкарів: датський король Христіян III року 1552-го прислав йому друкаря Ганса Миссенгельма, який і заклав найпершу друкарню на Москві, і надрукував Євангеліє ще до перших друків Хведоровича (Євангеліє це — без зазначення місця і року друку — збереглося лиш в декількох примірниках). І ото в числі перших учнів цих чужих друкарів і був Хведорович. Тепер нема сумніву, що в числі перших друкарів-учителів були в Москві також якісь західні Русини, — пригадаймо хоча-б, що ще року 1525-го Скорина мав друкарню у Вильні; а товариш Хведоровича, Петро Тимофіїв з Мстислава, теж каже нам про шлях, яким шло друкарство на Москву.

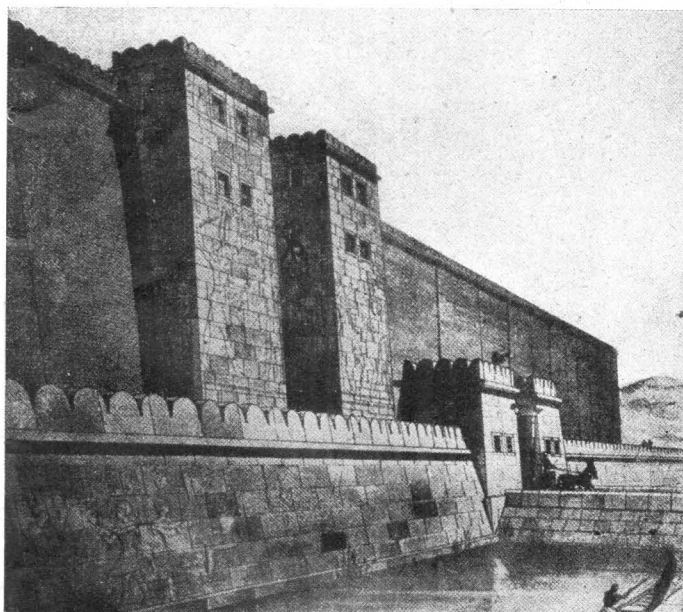
Іван Хведорів (так звався він в Москві: Хведорів син) або Хведорович (так постійно звався він у нас) був діяконом московської кремлівської церкви Миколи чудотворця Гостунського. З походження був він „Москвитин“, як часто сам він писався; був дуже освіченою людиною, глибоко зрозумів користь друкарства, добре його навчився і віддав йому на ціле життя всю душу. Року 1563-го в Москві, з наказу Івана Грозного і з благословення митрополита Макарія „друкарня составися“, — була заснована державна друкарня, а на її управителя покликали діякона Хведоровича. І Хведорович завзято прийнявся за доручену йому справу, і вже 19-го квітня розпочав друк „Апостола“, який і закінчив через 10 місяців; 15-го березня 1564 в Москві народилася на світ Божий перша книжка Хведорова, так званий первопечатний Апостол. В наступнім 1565-ім році жовтня 29-го вийшла друга книжка друку Хведорова — „Часовник“, що була останньою працею Хведоровича на батьківщині.

Праця Хведоровича на Москві не стрічала співчуття серед своєї людности. Покровитель Хведоровича, широко освічений митрополит Макарій, помер ще в кінці 1563-го року. Не зважаючи на добре відношення до друкарської

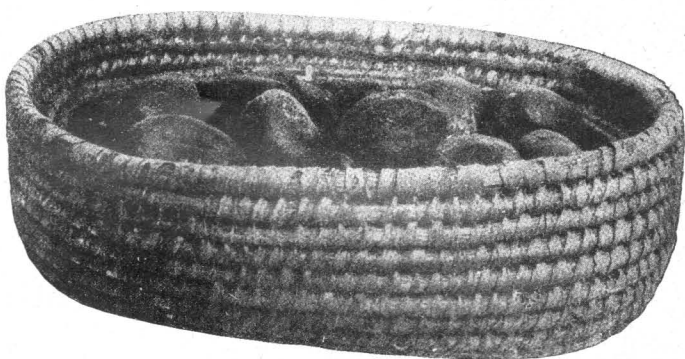
¹ Ця стаття — це скорочений нарис з більшої статті автора про Хведоровича, написаний на підставі головним чином архивних джерел.

Руїни храму у Луксорі з будови Тутанхамена

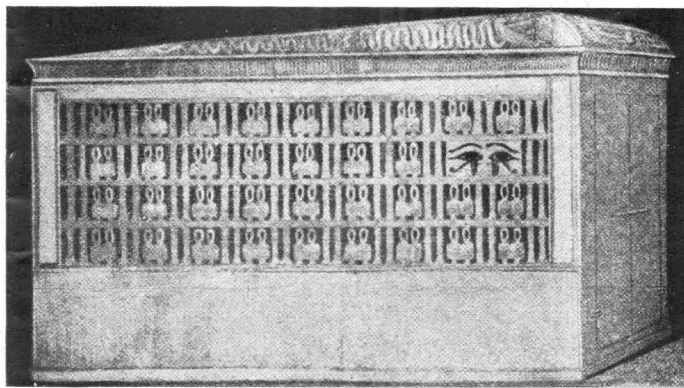

Реконструкція палати Рамзеса III у Медінет-Габу

Плетений кошик з горіхами, знайдений у гробі Тутанхамена.

Сей виріб удержався досі в Єгипті і — у нас.

Золота скриня у гробі Тутанхамена

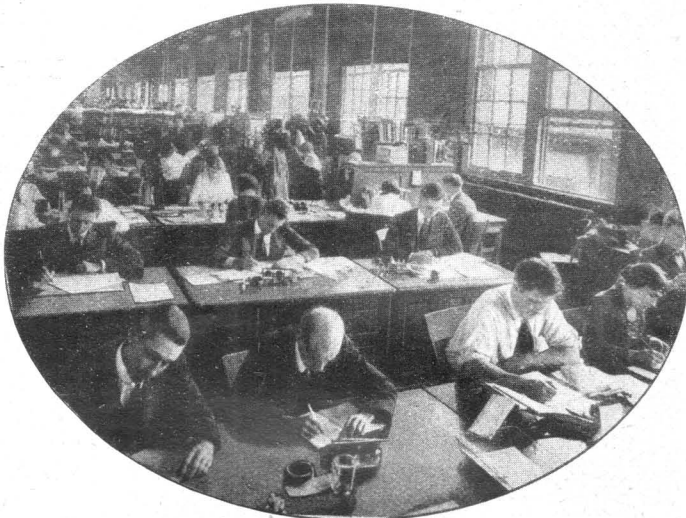
А. Керенський

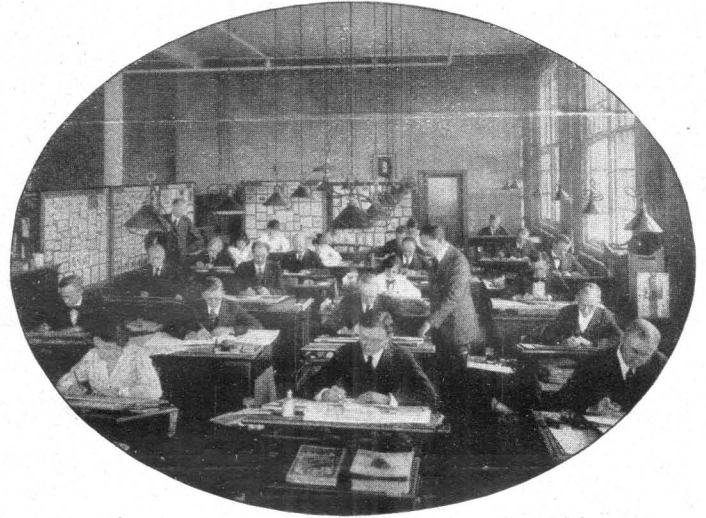
В. Винниченко

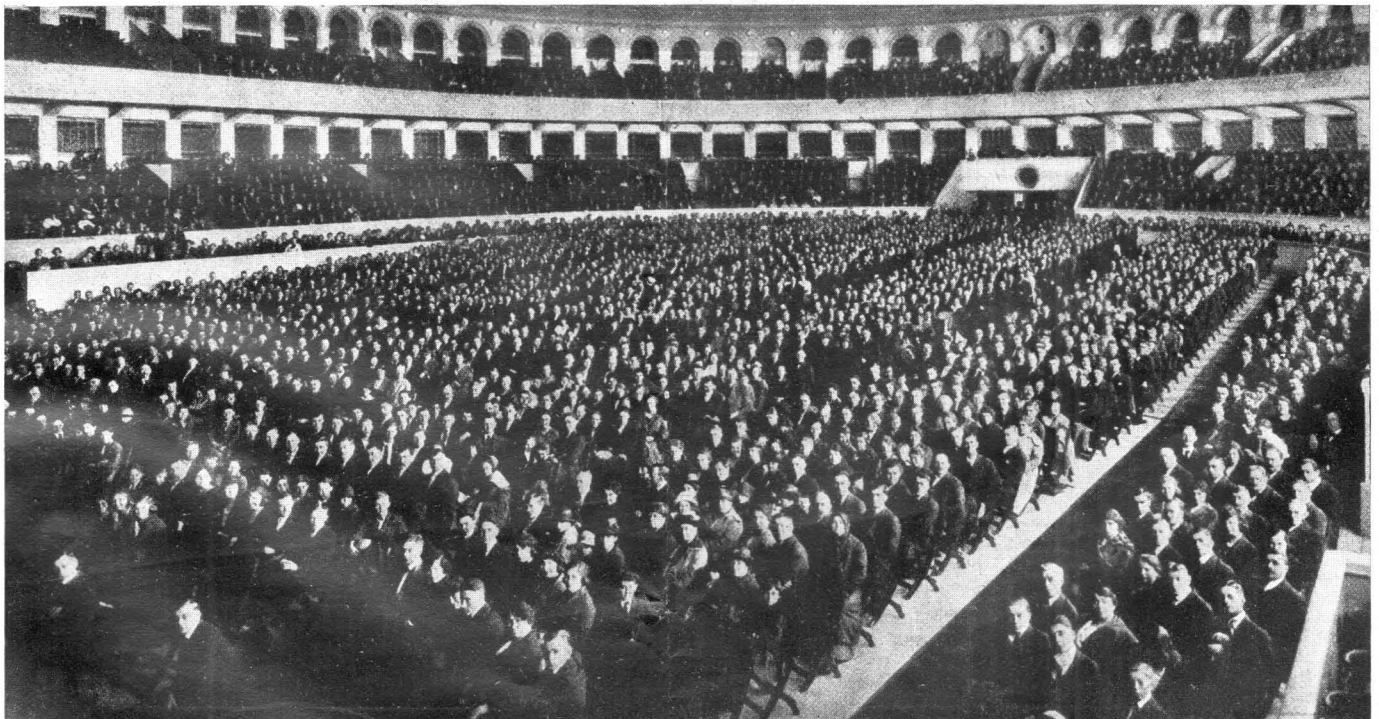
Міжнародна Школа Заочної Освіти у Скрентоні, Па. в Америці

Виправлювання учителями уроків, доставлених учнями
Міжнародної Школи Заочної Освіти у Скрентоні

Ілюстратори Міжнародної Школи Заочної Освіти
у Скрентоні полегчують зрозуміння уроків

Маніфестація у Мілвокі в користь Школи Заочної Освіти

Водоспад Тогеннока у Скельних Горах Америки
57 стіп вищий Ніягари

Сорренто

Амальфі

Стихійна катастрофа в південній Італії

Великий хмаролім, по-лучений з виступом моря і землетрусом, навістив 27-го березня одну з найкращих частин Італії й

Європи — райський Салернський залив, полишивши по собі велику руїну

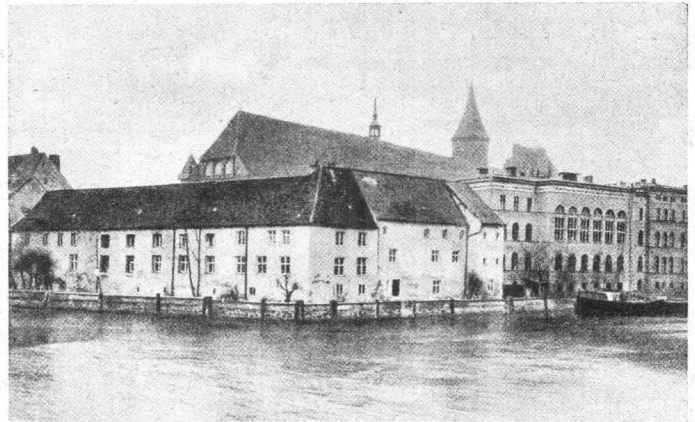
Фотографія на ліво:

Амальфі бачене з старинного монастиря Капуцинів

200 - ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ УРОДЖЕННЯ КАНТА (1724—1804)

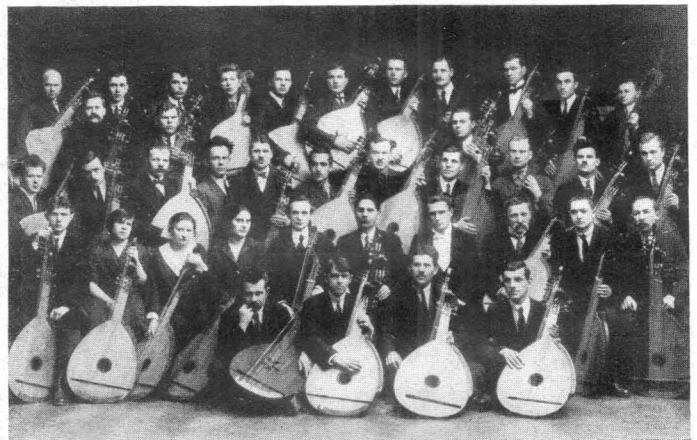
І. Кант в 65-ім р. життя

Старий Кенігсберський університет де учив Кант

Дім, в якому жив Кант

Курей бандуристів у Празі і Под'брадах
під проводом В. Ємця і М. Левицького

Універсальна хлібо-
робська машина

Фрезер Ланца при роботі
(Диви
статтю П. Шумовського)

справи самого царя, становище Хведоровича все гіршало; проти нього пішли вищі урядники світські і духовні, може якраз через „зависть і ненависть“, як пише про це сам Хведорович. Найбільш незадоволеними новою справою були в Москві, звичайно, ті писарі, що списували різні книжки; „своєю видумкою“ Хведорович забірав від них хліб. Покінчилася справа тим, що одної ночі невідомі злочинці спалили друкарню, а самого Хведоровича обвинуватили в „еретичестві“... Як бачимо, і проти Хведоровича вжито було тої самої зброї, якої було вжито ще 74 роки тому проти Фіоля в Кракові. Не спас Фіоля король Казимир, так само не спас Хведоровича і цар Іван IV. ||

Що-ж лишалося робити нашому друкареві? Добре він чув, — хоча-б і від товариша свого по праці Петра Мстиславця, — що в Литві добре ставляться до друкарства, що там можна вільно працювати, і що там вже вільно ходять друковані книжки. Хведорович, як колись Фіоль, вирішив покинути „отечество і род свой“, і пошукати собі щастя серед православних у Литві.

Хведорович покинув Москву десь на початку 1566-го року. Не було це втікання в теперішньому розумінню цього слова. Не знайшовши ґрунту для своєї праці в Москві, не бажаючи підпадати дійсному суду за „єресь“, Хведорович потиху переїхав кордон і опинився в Литві разом з своєю сім'єю та товаришем Петром Мстиславцем. Крім цього, Хведорович взяв з собою частину надрукованих книжок, „Апостола“ та „Часовника“, а також матриці для відливання черенків і кліші для ґравюр.

Куди-ж подався наш „преселник і прищелець“ на чужій землі? Звичайно, до Вільні, де ще та недавно була Скоринина друкарня, де було таке міцне православне братство; крім того, як раз тоді в Вільні був сейм, на який зіхалися руські магнати. І тут у Вільні Хведорович і познайомився в виленьському каштеляном, гетьманом великого князівства литовського Григорієм Ходкевичем. Ходкевич тепло прийняв емігрантів і відправив їх усіх до родинного свого міста, до Заблудова.

В скорім часі Ходкевич „повелѣ им чинити варстат друкарскій“, і Хведорів, що з цього часу остаточно став Хведоровичем, з запалом узявся до заснування нової друкарні. В половині 1568-го року друкарня в Заблудові була вже готова, а Ходкевич, захоплений новою тоді думкою перекладу Письма Святого на живу мову, хотів видати найперше „Учительне Євангеліє“ місцевою, більше тодішньою українською літературною мовою. Але Ходкевича відмовили; певне й сам москвин Хведорович не був охочий друкувати чужою для нього мовою. Порішили в кінці надрукувати „Учительне Євангеліє“ без перекладу, а мовою церковно-словянською. Лицня 8-го року 1568-го, розпочав Хведорович разом з Мстиславцем цей друк, а березня 17-го року 1569-го ця Євангелія вийшла вже в світ. І ця дата — 17. III. 1569 — стала великою і в нашій українській культурі, бо в той час білоруські друкарні більше були українськими, бо тоді південь (Україна) і захід (Біла Русь) жили спільним культурним життям.

Цим відновленням друкарства старий гетьман був дуже втішений, і в подяку за це подарував нашому друкареві село на прожиття, — „весь немалу дарова на упокоєніє“, як розказує сам Хведорович. Десь як-раз у цей час Петро Мстиславець, товариш Хведоровича ще по Москві, кидає його і шукає собі друкарської праці в Вільні.

Закінчивши одну книжку, береться Хведорович за другу, і березня 23-го року 1570-го випускає в Заблудові Псалтиря з Часословцем. Це був останній час його спокійного життя. Старий гетьман охолов вже до культурної справи, — ненависна йому унія Литва з Польщею року 1569-го, проти якої він так завзято боровся, підрізала йому старечі сили і йому було вже не до друкарства. Але Хведорович матеріально мав собі все потрібне: „от его милости пана Григорія Ходкевича всякими потребами тілесними, пищею й одеждою удоволен бїх.“

Зовсім постарів старий Ходкевич, „и на частѣ главѣ его болѣзною одержимѣ бивати“... Більш не хотів вже він давати коштів на нові друки, і радив нашому друкареві ліпше зайнятися сільською працею в подарованім йому селі. Гірко було слухати нашому друкареві такої ради, змінити друкарський станок на плуга. Львів у той час був великим центром православного життя, тому, звичайно, очі Хведоровича звернулися на нього. І десь в останніх місяцях року 1572-го Хведорович вирішив переїхати до „богоспасаемого града“ Львова. Розпрощавшись з покровителем своїм, старим гетьманом, взявши частину друкарського майна і багато надрукованих книжок, разом з сім'єю подався Хведорович до Львова. Дорога була надзвичайно тяжка нашому емігрантові, бо саме в той час лютувала моровиця, і різні карантани затримували Хведоровича в дорозі. Набідувався він тоді надзвичайно, — „просто рещи: вся злая и злых злѣс.“ Але по довгій подорожжі, по великих терпіннях десь в кінці 1572-го року був таки наш Хведорович вже у Львові. Тут, на передмісті Підзамче знайшов він собі помешкання і з того часу став, як звать його львівські акти, honestus Iwanus Fedorowicz litterarum ruthenarum impressor, incola Leopoliensis de Subcastro.

Осївши у Львові, Хведорович з початком 1573-го року жваво береться до влаштування друкарні. Поки що, жив він переважно з продажу книжок. Він перший заснував у Львові книгарню, і за цю справу посадив він старшого сина свого, Івана Друкаревича, що ще в Заблудові підучився переплетного ремесла. А наш друкар почав оббивати пороги всіх „богатих і благородних в мирі, помочи просяя от них, і метаніє сотворяя, коліном касаєся, і припадая на лиця земном, сердечно каплющими слезами моїми ноги їх омивах, і сіє не єдиною, ні дваці, но і многаці сотворях“... Але дурно топтав він свою стежку сюди, — багатий і „благородний“ Львів дуже холодно стрів московського емігранта... „І плакахся“ — розказує в 1574 році сам Хведорович — „прегоркими слезами, еже не обрїтох милующого, ниже помагающого“... Закінчилася справа тим, що Хведорович, поставивши свою справу на більш реальний шлях, — на шлях прибутку

від друкарства, звернувся до мішанства, до купців. І ось ці „неславні в мирі“ та до того „малі ніщі в ієрейському чину“ і поратували нашого завзятого друкаря. Переважно це були його сусіди, ремесники та торговці з Підзамча.

Так-сяк улаштувавши свою друкарню, Хведорович 25-го лютого 1573-го року розпочав свій перший друк у Львові, а разом з тим і перший друк на українській землі. Це була його улюблена книжка, що нею почав він свою працю ще в Москві, „Апостол“. Було багато перешкод у цій праці, і брак коштів, і брак потрібного урядження, і місцевий столярський цех заборонив йому мати окремого столяра для урядження друкарні. Хведорович копішав з друком, щоб реально заманіфестувати холодним людям своє мистецтво; певне частину потрібних коштів отримав він від синів Ходкевича, Авдрія та Олександра. І от настав в кінці день 15-го лютого 1574-го року (по новому стилю це 25-го лютого), коли з'явився на світ цей львівський „Апостол“ Хведоровича.

Побачили люде ту реальну працю, яку зробив Хведорович, і почали ставитися вже до нього з більшим довіррям, й стали матеріально допомагати йому. Першим таким був сусід Хведоровича по Підзамчу, Сенько Сідляр; син його Сачно (Сахно) чи не вчився трохи друкарства у Хведоровича, і чи не був першим друкарем із Українців у Львові. Сей сідельник Сенько, в травні 1574-го року позичив Хведоровичу на 8 місяців дуже велику по тому часі суму — 700 злотих (тоді за 2 злотих можна було купити корову), під заставу всього майна Хведоровича, надрукованих книжок і друкарні.

Борги були заспокоєні, і Хведорович почав розпродувати свої книжки. Слава про надруковану книжку широко розійшлася не лише по Галичині, але й поза нею. Хведорович захоплювався своїх підзамчан, взагалі купецтво до торгівлі книжками. І ми бачимо по актах, що в цей час справді багато людей розпочинає торгівлю „руських“ книжками. В той час ще не було окремих книгарень. Хведорович продавав книжки при своїй друкарні; син його при переплетні, інші люде, — серед них навіть аптекар, — продавали їх при своїх заведеннях.

Гірке було життя Хведоровича у Львові; він по шию сидів у боргах. Але ось знову нашому друкареві засвітила надія. Прочув про Хведоровича, — а може й сам друкар завітав до нього, — український магнат-меценат, оборонець віри, кн. Костянтин Остріжський, і запросив його до себе друкарем. Звичайно, Хведорович охоче на це погодився, і відразу став служебником кн. Остріжського, або як його тоді називають акти — *Illustris Domini Ducis Ostrosiensis et Palatini Kijoviensis librorum impressor*.

Проф. І. Огієнко

(Кінець буде)

Перший німецький голос про Гоголя

НІМЦІ здавна цікавляться великим Українцем, автором „Мертвих душ“, „Ревізора“, „Тараса Бульби“ і незрівняних дрібних оповідань з життя на Україні. Писав мовою російською, суто підмальованою укра-

їнськими зворотами й словами, в російську мову вносив український темперамент, цей широкий подих степу, котрого письменники російські в своїй душі не мали, вносив окреме, українське почуття теплої краски і хвилястого ритму. Вислів, що в Гоголя були дві душі, має багато правди за собою, бо української душі російський письменник до самої смерти не вбив у ньому.

Це навіть чужі відчували називаючи його великим російським письменником, але — Українцем. Вже Г. Кеніг (*Literarische Bilder aus Rußland*, 1837) посвячує Гоголеви окремий розділ, котрий починає словами: „Цей, ще дуже молодий чоловік (Гоголь родився 1809 року¹) належить не тільки в Росії, але загалом до рідких — первісних, так сказати свіжокультурних талантів (*frischurbare Talente*). Він родився на Україні і вчився в лицей Безбородка в Ніжині... По скінченню наук, дуже молодим приїхав до Петербурга і — як впевняють — коли шукав служби, то одно міністерство відправило його з нічим, бо не вмів по російськи писати... Незабаром після того видрукував два томи оповідань, в котрих в особливий спосіб (*besonders*) змалював своєрідне життя (*das eigentümliche Leben*) Українців. — Мусимо тут наперед дещо про характер України розказати.“

І Кеніг досить широко і з видимою прихильністю розказує про Україну, про Січ, про Гетьманщину і про Козаків. „Вільне республіканське життя Українців, котрі навіть своїх гетьманів і цілу старшину вольними голосами вибирали, їх рішучо войовничий дух — цілий край ділився на полки, не на адміністративні округи, — до того невгихаючі бої з Татарами, Турками і Поляками, дальше гарна природа і майже полуднева кліма, — все те в незвичайний спосіб поетично настроїло і розвинуло вдачу Українців. Їх героїчні поеми, пісні, спомини, звичаї, все те має глибоко поетичний характер. Пісні мають гарні мелодії, бо Українці, подібно як і Чехи, є незвичайно музикальні, бувають між ними пишні голоси. Звісний Іванов, котрим тепер (1837) захоплюється Париж, є Українцем.“

Дальше пише Кеніг про те, як Росія старается винародовити Українців і як українські письменники стають на російську службу. „Крім кількох чисто українських поетів, котрі в тій мові (в українській) писали, як Климовський, Кірта Данилов, або як ще за наших часів Котляревський (це було перед Шевченком!), багато других хіснується українськими переказами (*Sagen*) для своїх поетичних малюнків російською мовою, або по російськи представляють звичаї і життя на Україні. Але ніхто з цієї копальні не добув стільки чистого золота, що Гоголь.“

В своїй збірці новель представляє він життя Українців так, як воно ще тепер є. Новелі ріжнородні. Богато тем взятих з народного вірування (*Volks Glaube*) опрацьовано в цілком окремий поетичний спосіб; інші гумористичні, але цей гумор ріжний не тільки від німецького

¹ В скобках наше, тут і скрив, крім німецького, нотре наводимо з тексту для точности.

й англійського, але й від російського.¹ Гумор полягає на тім, що Гоголь в цілком своєрідний спосіб бере життя з веселого й смішного боку. Тут він нагадує Ірвінга, але перевищує його всесторонністю таланту. . . . Найкраще, що Гоголь дотепер написав, „Миргород“. Це чотири більші новели, котрі впроваджують нас в українське життя. Перша, ідилічного характеру, представляє українського Філемона і Бавціду, — бездітну пару, котру розбиває вчасна смерть жінки. Звичайне життя, а особливо наївна журба мужа, змальовані по мистецьки. Другу новелю (тут Кеніг подає зміст „Тараса Бульби“) можна вважати українською героїчною поемою. Жаль матері по виїзді синів, подорож по безкраїх степах України, Запорозжя, зі своїм окремим життям, війна з Поляками, покарання сина і помста батька на зміну з другими творять низку величнх малюнків.“

Дальше кілька слів про третю й четверту новелю зі збірки „Миргород“ та про драматичні твори Гоголя, з котрих „Ревізор“, як відомо, мав найбільший успіх. „Мимо всього, — каже Кеніг, — в цих комедіях, як і в ріжних новелях, котрі тепер Гоголь друкує у ріжних газетах, бракує того, що для Гоголя найбільш своєрідне, — він покинув свою гарну Україну і в той спосіб відбився від свого цитомого

грунту. І якийже вузкий цей комізм, у котрий він заблукався! Гоголь обертається виключно в петербурзькім урядничім світі. Певно що й ця немалозначна частина петербурзького населення має в собі досить смішного, але воно надто обмежене і прозаїчне. Тому то й не дивуймося, що поет знизившись до того рода людей, перебрав від них багато тривіального і несмачного. То-ж сподіваймося, що молодий поет вернувши з заграниці вибере достойний напрямок, а передівсім поверне в поезії до своєї коханої України.“

Цей, мабуть перший, ширший відзив Німця про молодого Гоголя, який ми вище навели в досить широких виїмках, характеристичний тим, що чужинець зразу відчув у великім російськім письменнику вродженого Українця і хотів його літературний шлях справити не куди инше лиш на Україну.

Бажання Кеніга не сповнилося. Гоголь любив Україну, тужив за нею, просив, щоб йому прислати українських пісень, бо він в гнилому петербурзькому воздуху задихається, але до ніг своєї матері як блудний син ніколи не припав. Так і помер великим, геніяльним сином, котрий заблукався в широкому, чужому світі, не знайшовши шляху до рідної хати.

Б. Ленкуй

Україніса на пражських виставах

З початком цієї весни в Празі відбувся ряд вистав, між якими звертають нашу увагу дві, а саме „велстргова“, так би мовити світова вистава зразків ріжних виробів, і друга, вистава „Мистецтва та життя Підкарпатської Руси“.

Перша вистава, одкрита 16. III б. р., і продовжувалась до 24. III. Між иншими експонатами на цій виставі взяв участь і СРСР. Оскільки в цей союз входить і Україна, вона мусіла зацікавити в Празі широкі емігрантські кола. Одначе надії побачити щось творчого на відділі СРСР не справдились. „Робітничо-Селянська Республіка“, яка так голосно гукає в своїй офіційній пресі про ріжні винаходи в найрізноманітніших галузях, включно до загальнодержавної електрифікації, на виставі зразків обмежилася виставою друку „Держвиздату“.

Книгами „Держвиздату“ заповнений досить великий павільйон, і в оповістках значиться, що в цій виставі прийняли участь всі республіки, що входять у склад СРСР. Овідувач, звичайно, має надію поруч з російським відділом побачити і відділ другої по величині республіки — України. Одначе, в дійсности, зустрічає в морі російських книжок маленьку краплину з написом „Держвиздат Укр. Соц. Рад. Респ.“. Ровглядаючи цей відділ (майже непомітний) кидається в очі вся бідність продукції укр. „Держвиздату“. Все що соліднішого в цьому відділі — друковане російською мовою. На кошти українського народу видано кілька підручників для народніх шкіл, кілька популярно-наукових брошур, кілька агітаційних річей з історії революції, та на тому й кінець. Видання укр. „Держвиздату“ вражають неохайністю з боку технічного виконання, художнім несмаком і т. д. Одначе і до цих окладанок з українськими назвами треба відноситися часом обережно, бо не завжди під українським заголовком знайдете й український текст. Так напр. на видному місці красується журнал, досить солідний з зовнішньої сторони „Шлях освіти“ (Путь просвещения). Переглядаючи зміст цього журналу, приходиш до переконання, що 9/10 його друкується виключно мовою російською. Від вистави взагалі лишається вражіння досить тяжке, і вона ще раз підтверджує факт повного панування Москов-

щини над Україною, факт того, як далека дійсність від голосних заяв большевиків про самостійність кожної з радянських республік.

„Мистецтво Підкарпатської Русі“ Вистава одкрита в Художньо-Промисловому Музеї в Празі засобами „Шкільного відділу цивільної управи Підкарпатської Русі“. Офіційно відкрив її губернатор Бескид. Богатством експонатів вона може цілком задовольнити глядача. Вся вона поділена на ряд відділів згідно з культурно-етнографічними прикметами ріжних місцевостей, і являється, так би сказати, спробою наукового розподілу. Отже, кожда кімната містить збірку фотографій, моделі будівничого мистецтва, фотографії побутового змісту, убрання, вишивки і т. и. тої чи иншої місцевости.

Особливо багатий відділ вишивок. Художня сторона їх композиції, техніка і барви свідчать про високо розвинений артистичний смак закарпатських Українців. Часом в цих роботах помітні впливи малярські, румунські, навіть чеські, останні особливо в розміщенні кольорів, але загальний тон і зміст тісно вяже їх з вишивками українськими, при чому особливо яскраво виступає їх тісний звязок з вишивками Галичини. І дійсно, треба мати велику сміливість, щоб установлювати подібність їх до взорів Вятської, Вороніжської і инш. губерній Московщини, як це робить кореспондент „Руля“ В. Кадашев („Руль“ 26. III ц. р.). Слідуючим заслуговуючим уваги треба зазначити відділ будівельний, і то власне будови дерев'яних церков, які, починаючи від „пагодних“ форм XII—XIII-го вв., через барокко переходять до іотики і дають повну картину розвитку будівельного мистецтва в Закарпаттю. І тут помічаємо нерозривний звязок з будовами церков Галичини, „сѣвернымъ зодчеством“, як увижається Кадашеву.

Крім цих головних відділів, на виставі представлені досить повно відділи керамічний, ріжні різьблені вироби для домашнього вжитку, народні музичні інструменти (трембіти і т. и.), народні убрання домашнього виробу, — всі вони нагадують нам далеку Україну. В окремім кімнаті виставлено як старі, так і нові друки Закарпатської України. Цей відділ можна вважати найбільшим, і він яскраво свідчить про низький стан культури цієї частини нашої землі.

¹ Підчеркнення наше.

Закінчуючи цю замітку, не можемо промовчати про той сумний факт, що свідомі Українці, закарпатські й емігранти, занадто несерйозно, а може й легковажно, віднеслись до утворення цієї вистави. І тому не диво, що вистава опинилась в руках російських націоналістів.

Ю. Азовський

Театр „Просвіти“ в Ужгороді

ТЕАТР ОСТАЄ під управою Загарова. Досвід, який зібрав Загаров, будиши директором б. імператорського театру в Петербурзі, директором-співробітником Станіславського в Москві, директором Державного Театру в Києві за часів гетьмана, директором театру „Української Бесіди“ у Львові, видний тут наглядно. Не тільки що Загаров уміє оригінально підійти до кожної штуки, яку ставить, і відповідно до сил підбирає собі артистів до неї, але він взагалі приступає до найтяжчих проблемів при зовсім нових технічних засобів. Мовою українською Загаров гарно володіє, що йому не раз стає в пригоді при спрацьовуванні надісланих нових перекладів. Як артиста бачив я його в таких ролях: графа в Гольдонівій „Мірандоліні“, батька в Стріндберговім „Батьку“, в „Нагусю“ Винниченка, в „Тартюфі“ Молієра, в ролі архitekта в Р. У. Р. Чапека, жандармського полковника в „Гріху“ Винниченка. Всі креації визначились артистичною красою і були знаєм вечера. Загаров відіграв би по майстерськи Шекспірового Яга, а навіть підійшов би до одної з наймогутніших креацій людського духа, до „Ліра“. До сього висновку управно мене його виступ в ролі архitekта в Р. У. Р. Чапека (кічцева річ), як і його знамените зображення божевільного в „Батьку“. Цікаво, як виглядали би ці креації в тій мові, в якій Загаров так довго грав, себто російській. Він часом виступає ролях наших мужиків; се одначе треба зачислити більше до його екзотики.

До найтрудніших жіночих роль уміло підходить пані Морська. Сама добра і оригінальна маларка (маючи в тім напрямі найвищі фахові студії), використовує знаменито і чинник маларський в своїх виступах: її характеристика не раз дала б добрий сюжет маляреві. Знання мов французької, німецької, італійської використовує в своїх перекладах для театру (Гольдоні: Мірандоліна, Коцебує: Колотнеча). До знаменитих її креацій, які я бачив, належать: Міс Гоба, жінка професора в „Нагусю“, міська дама в „Суєті“, жінка візника у „Геншелю“, передовсім Мірандоліна і сестра милосердя в „Гріху“. — До найкращих драматичних сил належать в дальшій ряді панна Мошкевичівна. Вона артистка з вродженими здібностями, з дуже великою скалею своїх можливостей. До трудніших проблемів психологічних я б її не ставив, але все, що в обсягу її безпосередньої обсервації — ролі наймолодших дівчат і старих жінок, як також ролі хлопців — належить до її знаменитих зображень. Крім дару мови і гарного голосу, вона знаменито обдарована відчуттям рухів. Перед нею стелиться будуччина.

До симпатичних поев нашої спени належить безперечно пан Певний. Його виступи в „Мірандоліні“, в „Тартюфі“, в Р. У. Р., в „Суєті“, знаменують його як артиста палкої душі і чуткого, який вірить у високе післанництво театру, штуки, як він сам в ролі артиста в „Суєті“ це висказує, або який вірить глибоко в можливості поступу людства, доси закриті перед нами тяжкою заслоною, а які в маленькій частині відкриваються перед нами в Р. У. Р. До артистів з Божої ласки належить далі пан Левицький, обдарований скорою мовою (хоч виговір у нього подільський, в якім він звуки продовжує), даром руху (добрий з нього танцюрист), знаменитою мімікою і часом знаменитим жартом, час-від-часу прибільшеним дещо. В. Левицьким є дещо з пок. Юрчака, хоч здається Юрчак був глибший, за це Лезицький більш рухливий і оригінальний. Пригадую приміром таку знамениту його сцену в „Вію“ в коршмі, в ролі жиди, як він танцює, натішуючись дукатами, і при гостях в коршмі свариться зі своєю Суурою, що уявляється тільки при помочі його знаменитої міміки.

До народного побуту гарно підходить з пань Совачова (в ролі старших жінок, відьм, також історичних ролях), Андрієва, Цюканова, Дівничова. Цюканова і Дівничова, крім цього, обдарені гарним голосом, виступають також в опері і оперетці, де

звичайно головні ролі грає Анда Остапчуківна, яку попередні перевищують практикою театральною, за це уступають в голосі і в офіційній фаховій ерудиції. В кожнім разі Остапчуківна зробила під умілою управою свого директора замітний поступ, що показалося остатнім разом в „Проданій нареченій“. Ролі молодих дівчат з успіхом виконують Гавська і Трухло. Перша являється передовсім майстром балету, називана вродженою танцюристкою.

З інших належалоб згадати Данчака, Сімяновича, Погрібного, Ручка, Підгорного, Подорожного, хор-майстра театру Мартиновича (останній раз з гарним успіхом в „Проданій Нареченій“). Данчак, ще до війни артист в театрі Стадника, відзначається симпатичним голосом, з якимсь жалібним відгуком артистичного бурлацького життя, якому з цілою повсякденною він взяв служити. В танці Погрібного перед вами далекий степ, лан золоті пшениці. Сімянович остатніми часами зазначив свої дійсні здібности відтворюючи різні типи, передовсім торговця і жиди, яким ще за молоді мусів захоплюватися. Замітний поступ мусимо зазначити у Базилевича, який чи не найкраще відбиває впливи вмілого свого директора. Він також вмілий перекладач. Про безперечні великі заслуги диригента Гавського, який з музикальними ділетантами вміє з великим успіхом виставити „Віа“, „В студні“ (чеську оперету), „Королеву Чардашу“, і тепер готує „Катерину“ — не берусь говорити як не-музик.

Перед управою театру передовсім повстає грижа за удержання театру, за матеріальний його бут. При добрих обставинах, театр міг би стати лучником між Заходом і Україною. Можна б перебрати кращий чеський, німецький, мадярський репертуар. До такої ролі одначе дуже бракує багату — передовсім означеного сталого існування театру, а не провізії в дня на день, далі грошевих засобів для перекладчиків, костюмів то-що. — Все-ж таки маємо до діла з театром, якого управа і члени можуть братись навіть до найтяжчих штук.

Ужгород, 11. III. 1924.

Володимир Безушко

З сільського господарства

ЩЕ задовго до великої війни виникла думка збудувати такий пристрій, щоб міг замінити собою працю цілого ряду сільсько господарських знарядь, як плуг, борона, культиватор, валок та інших і тим зашпарувати енергію й час для господаря, а також побільшити врожайність ґрунту.

Перші кроки в сім напрямку були зроблені англ. інж. Госкином, котрий висунув свою теорію „коловоротних знарядь“. Йому не пощастило, правда, провести сю теорію в діло, але він дав уже цим початок праці конструкторів та інженерів. По різних спробах проєкт мадярського інж. Кісєфі (Köszeghi) витримав конкуренцію і був признаний в ширших технічних колах.

Довго не знаходились охотників серед фабрикантів до будовання таких хліборобських машин, аж поки відома і видатна німецька фірма Ланц (Heinrich Lanz, Mannheim) в 1908 р. не прийняла патента інж. Кісєфі і не почала своєї ось уже десятилітньої праці по будованню сотень „фрезерів“, увесь час змінюючи їх та виправляючи різні хиби.

Фрезер Ланца уявляє з себе в дійсности ідеально збудований 4-колесний трактор на 80 сил з приміщеним з задку робочим приладом, т. зв. мотижним валком. Цей валок приводиться в рух з місця механіка при допомозі перемінного привода і підойми і працює в тім напрямкові що і колеса трактора. Сам валок-барабан є широкий на 2 метри з прирубованими до нього гаками-мотиками. В середині барабана мається вісь, кругом котрої він ходить і на котрій сидять широкі пружинні шпичі, що впираються на зубці внутрішньої поверхні барабана. Коли гак фрезера торкається об камінь чи об яке инше тверде тіло, то пружинні шпичі перескакують на слідуючий зубок і тим обминається поломання гака. По своїй конструкції та праці мотижний валок наминає фрезеру машину, що вживається на машинових фабриках для зрізів та шліфів з залізних складових частин. Звідсіля і походитьсь назва „фрезера“ в сільським господарстві.

Кількість гаків-мотик на валкові залежить від рода ґрунту, що має бути фрезований — зораний. Гакі підчас праці відривають кавалочки землі, захвачують

при обороті валка їх з собою і кидають проти заланої бляхи, що прикриває мотижний валок зверху. Від ударення тих кавалочків землі, вони розсіпаються на мілкі грудочки і шар за шаром позазд фрезера влягається в ґрунті. Сим способом повстає так вироблена рілля, якої неможливо осягнути, працюючи городніми інструментами — заступом та граблями.

Якіж взагалі переваги дає фрезер над плугом? У Ланцового фрезера їх можна перечислити в шести пунктах:

1) Своєю працею в один раз і під управлінням лишень одного чоловіка він роєить те, що за декілька разів плуг, борона, валок, культиватор.

2) З піднятим валком, щоб не шкодити рухові мотора, він може тягнути за собою й шостилемішний плуг, за ним валок, борону і т. д., рухати молотарку.

3) Рілля від фрезування стає такою пухкою, дає таку гарну грудочковату структуру, що держить ліпше вогкість, як плугом зоране поле, де мінеральні соли не зовсім доступні для корінчиків рослини.

4) В пухкій ріллі зерна бурянів далеко хутчіше проростають ніж зерна пашні, і тим полекшується знищення перших без перешкоди врожаєві.

5) Фрезований ґрунт не підлягає екстремам змін температури.

6) Гній пригораний фрезером так ідеально перемішується, як не вдається чоловіку при допомозі т. зв.

ручних городніх знарядь. Се складає найліпші умовини для розвою корисних ґрунтових бактерій.

Відповідно своїм завданням, як можно ліпше розмільчати ґрунт, фрезер найбільше надається до глиничастих ґрунтів чорноземлі, а особливо до оброблення торфовищ, пүсток та степового ґрунту новини. Велика вага Ланцового фрезера (5500 кг.), завдяки широким колесам спеціально до торфових праць, не впливає на його роботу. Він легко проходить навіть і на самих топких місцях.

Ця його особливість, також здібність фрезованого ґрунту тримати добре вогкість, робить фрезер дуже корисним для наших українських засушливих районів степу та величезних болот і торфовищ. Досліди наших досвідних стацій ще перед війною показали нездатність старого способу оброблення ґрунту при помочи плуга до підняття врожайности і для боротьби з посухою на Україні. Від плуга повстає під горішнім шаром ґрунту так звана підшва, що являється непроникливою для маленьких і тонких корінчиків пашні (досліди та шліфи проф. Коваля), тоді коли фрезер розмільчає землю на лүбу глибину і зовсім рівномірно. Були спроби на Україні і з самим фрезером. Вони були, завдяки політичним подіям, незакінченими, але і вони вже ясно довели, що в винаході фрезера криється велика будучність для господарства України.

Павло Шумовський

Кохання

Три сторінки з книги мисливця. Написав Гюї де Мопасан¹

Я прочитав в часопису у відділі ріжних подій про одну драму пристрасти. Він вбив її, потім вбив себе, — значить він кохав її. Але що мене обходить Він і Вона? Для мене важно тільки їхнє кохання; і воно зацікавило мене зовсім не через те, що зворушує чи дивує мене, і не тому, що хвилює чи змушує розмислити, — ні, воно мене тому цікавить, що викликає у мене один спогад з моєї молодости, дивний спогад з полювання, де Кохання зявилося переді мною, як зявлялись першим христіанам знаки хреста серед неба.

Я народився з усіми інстинктами й почуттями примітивної людини, поміркованими розумуванням й емоціями цивілізованого чоловіка. Я пристрасно люблю полювання і закрівавлена тварина, кров на піррю, кров на моїх руках стискають моє серце до нестяму.

Того року під кінець осені холоди наступили несподівано і мене покликав один з моїх кузенів Карло де Ровіль приїхати до нього і постріляти світанком разом з ним качок на болоті.

Мій кузен, молодець сорока років, рудий, дужий, з великою бородою, провінціальний шляхтич, милий напівзвірюк веселої вдачі, обдарований цим гальським розумом, що робить приємною посередність, жив на одній фермі в роді замку серед широкої долини, через яку протекала річка. Ліси вкривали узгірря з правого й лівого боків, — то були старі панські ліси, де лишилися ще чудові дерева й де можна було знайти найбільш рідких диких птахів з усієї цієї частини Франції. Там підстрілювали часом орлів, а перелетні птахи, які майже ніколи не залітають в наші надто заселені краї, спинялись майже безпомилково серед цих вікових дерев. Це було так, ніби вони знали, чи розпізнавали цей невеликий закуток стародавнього лісу, що залишився там, аби дати їм захист для їх короткого ночного спочинку.

В долині простягались великі дуги з проведеними рівчакми, переділені парканами. А ще далі, регульована до того місця річка розливалася в широке болото. Це болото, найчарівніший закуток для полювання, який я коли будь бачив, було єдиним клопотом мого кузена, який утримував болото неначе парк. Через безмежну гущу очерету, що вкривав болото, надавав йому життя й робив його хвилястим та шумливим, були попорубувані вузькі стежки, по яким плюсковаті човни, підштовхувані й направлені баграми, сквозили мовчазні по мертвій воді, терлися об очерет і змушували тікати серед стеблин хутких риб й поринати у воду диких курок, яких чорні й гострі головки раптово зникали.

Я люблю воду з нездержною хаотичною пристрасстю: я люблю море, хоч воно і надто велике, надто бурхливе й не піддається опануванню, — я люблю ці такі гарні річки, хоч вони й біжать, тікають та зникають, — особливо-ж люблю я болота, де трепочеться все невідоме царство водних тварин. Болото, — це є окремих й цілком відмінний світ на землі, який має своє власне життя, своє постійне населення й перехожих мандрівників, воно має свої голоси, свій гомін, а особливо свої таємниці. Нема нічого більш хвилюючого, більш занепокоюючого, більш настрашуючого часом, як болото. Звідки береться цей страх, що тяжить над цими низькими рівнинами, вкритими водою? Чи цьому причиною неясні шелести очеретів, чи дивні блукаючі вогники, чи глибока тиша, що обхоплює їх серед спокійних ночей? Чи може це чудернацькі тумани, що стелються над очеретами неначе покривала мерців, чи може це те непомітне хвилювання, таке легке й таке ніжне, яке більш наганяє страху іноді, ніж людські гармати чи небесні громи й уподоблює болота до страшних мрійних країв, що заховують небезпечну таємницю, яку не можна пізнати.

¹ „Кохання“ появилось в журналі „Gil Blas“ у вівторок 7 грудня 1886.

Ні, якась інша річ підноситься звідтам, інша містерія, більш глибока й більше серйозна, розстелюється серед густих туманів, — можливо то є містерія самого сотворіння світу! Бо хіба не серед стоячої й повної намулу води, хіба не серед тяжкої вохкості, яка повстає під пекучим сонцем від пересяклої водою землі, — хіба не там зворухнувся, затремтів й побачив світ перший зародок життя?

□ □ □

Я приїхав ввечері до мого кузена. Стояв такий мороз, від якого репалось навіть каміння.

Підчас вечері у великій салі, в якій буфети, стіни, стеля були вкриті опудалами птахів, що висіли з простягнутими крилами, або сиділи на поприбаваних скрізь цвяхами гилках — яструби, цапи, сови, саричі, кобці, соколи й всякі інші, — мій кузен, сам подібний до якогось дивного звіря з холодних країв, одягнений в куртку з фоки, оповідав мені про всі заходи, які він зробив для цієї ночі.

Ми мусіли би рушити о пів до четвертої ранку, аби прибути біля пів до п'ятої до місця вибраного для нашої засідки. В тому місці зладили халупу з кавалків льоду для того, щоби захистити нас трохи від страшного вітру, який підіймається перед світанком. То є холодний вітер, що роздирає тіло наче пилками, ріже його ніби ножами, коле його ніби затруєними вістрями, стискає його наче обценьками й пече його ніби вогнем.

Мій кузен потирав собі руки: „Я ніколи не бачив подібного холоду, казав він, — вже о шестій годині вечора було дванадцять градусів нижче нуля.“

Відразу ж після вечері я кинувся до свого ліжка й заснув під виблиски великого полум'я в каміні. Коли пробіла третя година, мене збудили. Я натягнув в свою чергу баранячу шкіру і знайшов мого кузена Карла, одягненого в шкіру ведмедя. Прокотнувши кожний дві чашки гарячої кави, за якими слідували дві чарки кон'яку, ми рушили в супроводі одного сторожа й двох собак: Плонжона і Пєрро.

При перших же кроках на дворі я почув, що мерзну аж до кісток. То була одна з тих ночей, коли земля здається мертвою від холоду. Захоловшє повітря робиться тяжким, до болю різким, наче твердим. Жадний подих не зрушує його, воно застигає, стає нерухоме, воно кусає, проникає, висушує, вбиває дерева, рослини, комах, навіть малих пташок, що падають з гілок на затверділу землю, роблячися так само, як і земля, твердими в обіймах холоду.

Зовсім блідий місяць, що був в своїй останній чверті, перехилившись на бік, здавався цілком позбавленим сили серед простору; він був такий кволий, що не міг йти далі і лишався там на горі, також обхоплений й паралізований суворим холодом неба. Він кидав на землю сухе й сумне світло, це вміраюче й бліде світло, яке він нам посилає кожного місяця під кінець свого завжди повного появилення на небі.

Ми, Карло і я, йшли один біля другого із зігнутими спинами, засунувши руки в кишені й тримаючи під рукою рушницю. Наші черевки, обмотані тканиною для того, щоби можна

було йти не сковзаючись по замерзлій річці, не робили жадного шуму; я дивився на білий пар, що йшов при подиху наших собак.

Швидко ми були біля болота й увійшли в одну з алей серед сухого очерету, яка углублювалася в гушавину цього низького лісу. Наші лікті терлись об довге листя у формі стрічок й залишали за нами легкий шелест. І я почув себе, як ще ніколи досі, обхопленим цим могутнім й дивним почуттям, яке викликають в мені болота. Це болото було мертве від холоду, ми йшли по ньому, серед сухого очерету.

Раптом, на звороті одної алеї, я помітив халупу з льоду, яку збудували там, аби дати нам захист. Я увійшов туди і тому, що ми мали ще біля одної години очікувати пробудження блукаючих птахів, я загорнувся в мою ковдру, пробуючи зігрітись.

Лежачи на спині, я почав дивитись на втративший свою форму місяць, який мав чотири роги, як це здавалось через неясно прозорі стіни цього полярного будинку.

Але холод замерзлого болота, холод цих стін, холод, що падав з небесного зводу, пронизував мене до такої міри, що я почав кашляти.

Мій кузен, Карло, занепокоївся: „Нічого не зробиш, хай ми не забемо багато сьогодні, сказав він, — але я не хочу, щоби ти застудився; ми розкладемо огонь.“ І він дав наказ сторожеві нарізати очерету.

Ми накидали цілу гору з очерету посередині нашої буди, яка мала вгорі широкий вихід для диму. І коли червоне полум'я підійнялось вздовж світлих кришталевих стін, вони почали таяти поволі, — було так, ніби це каміння з льоду спітніло. Карло, що залишився зовні, крикнув до мене: „Йди подивись!“ Я вийшов й завмер від здивовання. Наша халупа у формі конуса мала вигляд якогось зловіщого діаманта з огненим серцем, який раптом виріс на замерзлій воді болота. А всередині було видно дві фантастичні тіні наших собак, що грілись біля вогню.

Але якийсь дивний крик, загублений й блукаючий крик, пронісся над нашими головами. Світло від нашого вогнища збуджувало диких птахів. Ніщо не зворушує мене більше, як цей перший викрик життя, якого зовсім не видно і який біжить серед темного повітря так швидко й так далеко, раніше ніж на обрію появляється перші світлі проміні зімового ранку. І мені здається в цю крижану годину світанку, що цей полохливий викрик, який підноситься на крилах тварини, є зітханням душі самого світу!

Карло сказав: „Згасить огонь. Вже світає.“

Дійсно, небо почало бліднути і зграї качок потяглися довгими швидкими смугами, що хутко зникали на небозводі.

Якийсь виблиск прорізав посмерки, то стрілив Карло; обидві собаки кинулись геть. І от, з хвилини на хвилину, то він, то я, ми жваво цілили, лише тільки появлялась над очеретами тінь крилатого племені. Пєрро і Плонжон, радісні й заспані, приносили нам закрівавлених птахів, яких погляд иноді ще дивився на нас.

Наступив день, світлий та синій; сонце сходило в глибині долини і ми думали вже вертати, коли два птахи з витягнутими шиєю й крилами насунулись раптом над нашими

головами. Я стрілив. Одна з них впала майже біля моїх ніг. То був чирок зі срібним животом. І от, серед простору наді мною рознісся голос, пташиний голос. Це була коротка, повторювана, надриваюча душу скарга. І тварина, ця мала, помилувана долею тварина, почала кружляти серед синяви неба над нами, дивлячись на свою мертву подругу, яку я тримав в руках.

Карло, ставши на коліно, з рушницею на плечі, з палким поглядом підстерігав її, чекаючи, щоби вона досить наблизилась.

„Ти вбив самку, сказав він, — тепер самець не відійде звідси.“

Певно, він не віддалявся зовсім, він кружляв весь час й плакав навкруги нас. Ніколи стогін страждання не зранив так боляче мого серця, як той розпачливий клич, як той повний лементу докір цього бідного загубленого серед простору звіря.

Він часом віддалявся під загрозою рушниці, що слідувала за його летом. Здавалось, він був вже готовий, самотній, продовжувати свій шлях серед неба. Але, не маючи сили рішитись, він швидко повертався, шукаючи свою самку.

„Залиши її на землі, сказав до мене Карло, — він згодом наблизиться.“

І дійсно, він наблизився, не думаючи зовсім про небезпеку, ошалілий від свого кохання звірини до другої звірини, яку я забив.

Карло стрілив. Було так, ніби хтось перерізав матузку, яка піддержувала в повітрі птаха. Я побачив якусь чорну річ, що полетіла стрімголов вниз і почув в очереті шум від падіння. Перро приніс мені його.

Я поклав їх обох, вже холодних, до одної й тої ж сумки . . . і того ж самого дня я виїхав до Парижа . . .

З французького переклав Сергій Пащенко

Літературно-наукова хроніка

Ювілей Всеукраїнської Академії Наук

ДНЯ 13-го березня відбулося в Києві ювілейне свято п'ятиріччя Всеукраїнської Академії Наук. Президент Академії Липський зазначив у своїй промові великі досягнення Академії за короткий час її існування. Заходами Академії заснувалася ціла низка наукових установ, лабораторій, інститутів, книгозбірень та музеїв. Наукові праці Академії дали цінний внесок у всесвітню науку. Українські вчені зробили цілий ряд важних наукових винаходів, які звернули на себе увагу також за кордоном.

О. Г. Л.

Українська антологія по московськи

ДЕРЖВИДАВ ССРР випускає незабаром книжку „Современные украинские писатели“ під редакцією і з критичними статтями А. Лейтела. В книжці будуть уміщені переклади творів таких сучасних українських письменників як Михайличенко, Поліщук, Семенко, Тичина, Хвильовий і и. Між перекладачами є між іншими В. Брюсов і Ф. Сологуб. Книжка матиме до 15 аркушів друку (Черв. Шлях).

З. К.

Шевченківський збірник

У КИЇВІ вийшов перший том Шевченківського збірника. Зміст збірника такий: 1. Акад. С. Єфремов: Шевченко і царат. 2. Акад. О. Лобода: Між двох стихій. 3. П. Филипович: Шевченко та декабристи. 4. Ол. Дорошкевич: Шевченко в соціалістичному оточенні. 5. Б. Якубський: Студії про стиль Шевченка. 6. Д. Дудар: Поетика Шевченка. 7. Ф. Самоненко: Шевченкова „Муза“. 8. Д. Чалий: Шевченкова рима. 9. Акад. Новицький: Автопортрети Шевченка. 10. В. Міяковський: Польський поміщик про Шевченка. 11. М. М. Новицький: Арешт Шевченка 1859-го року (з нотаток архівних матеріалів). 12. П. Филипович: Замітки про Шевченка. 13. О. Гермайзе: Революційні прокламації на святкування Шевченкового ювілею. 14. Нові листи Шевченка з примітками М. Новицького.

О. Г. Л.

„Гайдамаки“ на сцені

МІЖ новими постановками харківського Укр. Державного Театру (театру Франківців) звернула на себе в останніх часах загальну увагу інсценізація Шевченкових „Гайдамаків“. Тон вистави надає жіночий хор (10 поетових слів), що втілює ідею і мораль автора, оповідаючи про події. Постановщик впорядкував хор з найкращих акторів театру. На-

слідком цього — як упевняє тамошня преса — хор робив незабутнє вражіння. Одягнений в сіро-жовті та білі одяги, хор приваблював теж як зорове явище. Сильне вражіння робили теж масові сцени. Всі ролі до другорядних і третьорядних включно були обсаджені самими найвидатнішими силами трупи. Публика, яка заповнила театральну валяю по береги, прийняла виставу з великим одушевленням.

О. Г. Л.

БІБЛІОТЕКА ЕЛІЗЕ РЕКЛЮ, відомого географа й видавця великої світової географії (Nouvelle géographie universelle), в якій визначне місце призначено Україні (том V, 1876), та приятеля М. Драгоманова, перейшла тепер дорогою продажі з Брукселя до Японії. Її купив японський соціаліст Самшаро. Бібліотека покійного Реклю складалася із більше як 30.000 томів і везли її у 49 ящиках.

З. К.

Українці на чужині

Перша організація у Франції

ДНЯ 5-го березня ц. р. гурток Українців вирішив заснувати т-во „Українська Громада в Парижі“. На зборах було обрано Раду Громади, в склад якої увійшли: Романів-Головацький (голова Ради), Юцькевич (заступник), М. Шульгин (секретар), Д. Вишневецький (скарбник), Яремченко (бібліотекар), Якимчук і Шумицький (запасні члени). Новій Раді доручено влаштувати 23-го березня свято в пам'ять 63-ї роковин смерті Т. Г. Шевченка і зайнятися об'єднанням в Громаді Українців, перебуваючих в Парижі, з метою національної самоосвіти і взаємного інформування членів Громади про стан справ на Україні. Адреса Громади: „Romaniw — Paris-Vouves, 100 rue de Paris.“

Ф. Л.

Українці в Болгарії

БОЛГАРСЬКИЙ ТИЖНЕВИК „ФАР“ повідомляє, що дня 28-го лютого відбувся у Бургасі літературний вечір у користь українських збігців, на якому проф. Д. Шишманов мав виклад про Україну, український народ та його значіння для Болгарії. Дня 29-го лютого мав проф. Ш. другий виклад у користь українських збігців, тим разом про найновішу болгарську літературу. При цій нагоді слід згадати, що згаданий тижневик „Фар“ помістив у 213-ому числі з 8-го березня коротку інформативну статтю про Україну.

З. К.

Берлінська хроніка

Естонський вечір

ЗВ'ЯЗКИ поміж українською та естонською колонією навязані ще недавно мають не тільки успіх в знайденню спільної мови, вони виявляють собою певне вдовolenня, а навіть — захоплення... Маю на гадці останній естонський вечір. Проктовано вправді тільки маленький „реванш“. Та він перейшов наші сподівання: нам довелося пережити правдиві хвилини артистичної насолоди.

Ціла програма була підібрана з правдивим хистом й упорядчикам цього вечора належить повне признання. Імена виконавців дійсно приносять честь для молоді Естонії. Ними можуть похвалитися Естонці перед світом.

Молодий п'яніст віртуоз Падва захоплював своїм вичуттям, темпераментом і легкістю удару. Відограна ним фантазія Буссоні на тему „Кармен“ та Ліста „Кампанелла“ і „Х Рапсодія“, викликали шум оплесків. Подібно дуети Юхта (контрабас) і Падва (фортеп'яно) були зправди по мистецьки виконані. Гріфа „Смерть Ази“ і Бетговена „Менует“ мали в собі щось небуденного, тим більше що того рода інструмент, як контрабас, нерівняною технікою, якою володіє Юхта, являється для нас чимсь новим — невідомим.

Крім літературного реферату естонського поета Віснапу, виступила ще відома естонська артистка А. Анзо з рецитациями. — Тим разом ми мали нагоду почути не тільки чудову інтерпретацію естонської героїчної поеми в німецькому перекладі, але і пізнати красоту естонської мови, яка в устах цієї визначної артистки розсипувалася іноді справжніми перлинами.

Вечір почався докладом проф. Лепкого про Україну (історія та література).

Обі салі „Української Громади“ були битком вповнені. Естонська та українська громада відбула тим разом вже другий спільний черговий вечір. *Л. Л.*

Нові видання „Українського Слова“

КАТАЛОГ „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“

НА ДНЯХ появилася і розсилається на бажання: Каталог „Українського Слова“. IV. Берлін 1924. Лютий.

ЗОЛОТА ЛИПА

НА ДНЯХ появиться ювілейна збірка творів Лепкого п. з. „Золота Липа“ з присвятами кільканацятьох письменників, біографією ювілята, бібліографією його творів та багатьома ілюстраціями. Обгортка руки Бутовича. Докладніший зміст збірки буде поданий в найближчому числі „Літопису“.

Надіслані книжки й журнали

(Редакція просить Редакції й Видавництва прислати свої публікації до рецензії)

ВОЛОДИМИР ОСТРОВСЬКИЙ. Холмські оповідання. (Продовження циклу: Вівці і пастирі). Накладом членів „Просвіти“ в Холмщині. Львів, 1924.

ПРОСВІТНІ ЛИСТКИ. Серія I. Накладом тов-а „Просвіта“. Львів, 1924.

ЧАРЛЬЗ ДІКЕНС. Різдвяна ніч. Накладом т-ва „Просвіта“ у Львові (Народня Бібліотека Просвіти, ч. 25). Львів, 1924.

ІНСТРУКЦІЯ в справі віднови, закладання й ведення читальні і філій „Просвіти“. Реферат д-ра Степана Біляка. Львів, 1922.

В. НЕДОЛЯ. Бери все, що в хаті. Оповідання з життя задунайських Запорозжів. Львів, 1922.

М. СТАРИЦЬКИЙ. Зимовий вечір на дві відслони. Львів, 1922.

ІВАН ТОВІЛЕВИЧ (Карпенко Карий). Безталанна. Драма на 5 дій. Львів, 1922.

Проф. В. Д. КОВАЛЬ и проф. П. Ф. ЛОССОВ. Детали машин. Том I. Заклепочные соединения. Соединение скобами. Винтовые соединения. Клиновые соединения. Цапфы. Осн. Вальс. Муфты. Изд. Т-ва Гликсман. Берлин, 1924.

В. ОСТРОВСЬКИЙ. Холмські оповідання. (Продовження циклу „Вівці і пастирі“) Накладом членів „Просвіти“ в Холмщині. Львів, 1924.

Dr. D. PRONASKA. Pregled hrvatske i srpske književnosti i ogledi za 3. i 4. razred trgovačkih akademija. Zagreb, 1923.

ІЛЬКО БОРЩАК. Ідея Соборної України в Європі в минулому. Видавництво „Український Друкар“. Париж 1923.

Р. ЛАЩЕНКО. Лекції по історії українського права. Частина перша: Княжа доба. Накладом Українського Університету в Празі 1923.

ДР. СТАНИСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ. Загальна наука права і політики. Том I. Накладом Українського Університету в Празі 1923.

День за днем по світу

(27-го березня до 3-го квітня 1924)

27. Катастрофа в Амальфі. — Альбанія республікою. — Всенімецький промисловий конгрес. — Новий югославянський кабінет.
28. Новий французький кабінет Поенкаре. — Польсько-датський торговельний договір.
29. Закінчення страйку комунікаційних робітників у Лондоні.
  1. Засуд у мюнхенським процесі. — Туреччина ратифікує лозанський трактат.
  2. Зірвання совітсько-румунських переговорів у Відні.

ЗМІСТ 14-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	209
НА МАНІВЦЯХ ПАРТИКУЛЯРИЗМУ — ВАСИЛЯ КУЧАВСЬКОГО	211
КАТАЛОНСЬКЕ ПИТАННЯ	213
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРА- ВІ — В. КОВАЛЯ І Д-РА ЮЛІЯНА БА- ЧИНСЬКОГО	214
ДВІ ЗНАМЕННІ ПРОМОВИ ЧЕСЬКИХ МІНІСТРІВ НА ПЕРЕДВИБОРЧІЙ АГІ- ТАЦІЇ НА ПРИКАРПАТСЬКІЙ РУСИ — І. П.	215
ДРУКАРСЬКА ТРІЙЦЯ (III) — ПРОФ. І. ОГІ- ЕНКА	216
ПЕРШИЙ НІМЕЦЬКИЙ ГОЛОС ПРО ГОГОЛЯ — БОГДАНА ЛЕПКОГО	218
УКРАЇНІСА НА ПРАЖСЬКИХ ВИСТА- ВАХ — Ю. АЗОВСЬКОГО	219
ТЕАТР „ПРОСВІТИ“ В УЖГОРОДІ — ВОЛОДИМИРА БЕЗУШКА	220
З СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА — ПАВЛА ШУМОВСЬКОГО	220
КОХАННЯ — ГЮІ ДЕ МОПАСАНА	221
ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА ХРОНІКА — О. Г. Л. І З. К.	223
УКРАЇНЦІ НА ЧУЖИНІ — Ф. Л. І З. К.	223
БЕРЛІНСЬКА ХРОНІКА — Л. Л.	224
НОВІ ВИДАННЯ „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“	224
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	224
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Товариство постачання й збуту для кооперативів

Сп. зареєстр. з. о. в.

ТОВАРИСТВО в першій мірі заспокоює всі потреби постачання й збуту для кооперативів, взагаліж веде торгівлю, не обмежуючись ні родом, ні кругом діяльності.

ТОВАРИСТВО купує або через своє посередництво збуває по найвищих цінах ріжного рода сирові продукти.

ТОВАРИСТВО продає по фабричних цінах всякого роду готові фабрикати, маючи заступництво від ріжних світових фабрик.

ТОВАРИСТВО переймає від кооперативних організацій як і від інших підприємств доручення купна для них і продажі від них ріжних товарів. На певних умовах можливе фінансування й кредитування при торговельних операціях.

ТОВАРИСТВО має власні представництва у всіх важніших центрах світа. Окремий відділ український.

ТОВАРИСТВО уділяє на бажання інформацій. Переписка на всіх світових мовах.

DIE AVEG befriedigt in erster Linie den Bedarf von Genossenschaften inbezug auf Absatz und Versorgung, betreibt aber im allgemeinen einen Handel ohne Beschränkung der Art und des Rahmens der Tätigkeit.

DIE AVEG kauft bzw. setzt Rohprodukte verschiedener Art zu den höchsten Preisen ab.

DIE AVEG verkauft zu Fabrikpreisen aller Art Fertigfabrikate, da sie die Vertretung von verschiedenen Weltfabriken besitzt.

DIE AVEG übernimmt von Genossenschafts-Organisationen wie auch von anderen Unternehmungen Aufträge und tätigt sodann vertragsgemäß dauernd verschiedene Warenkaufs- und -verkaufsgeschäfte. Es ist ferner möglich, bei strikten Abmachungen Handels-Geschäfte oder Industrie-Unternehmungen zu finanzieren und Kredite einzuräumen.

DIE AVEG gründet in verschiedenen wichtigen Weltzentren gemischte Gesellschaften für Handels- bzw. Industriezwecke, ebenso unterhält sie eigene Vertretungen in allen wichtigen Weltzentren.

DIE AVEG erteilt auf Wunsch Auskünfte und korrespondiert in allen Weltsprachen.

Absatz- und Versorgungs-Ges. m. b. H. für Genossenschaften

(Aveg)

Berlin W15, Pariser Strasse 30/31 (Deutschland) — Telefon: Uhland 7910.

BÖRSENBUCHDRUCKEREI DENTER & NICOLAS

Ukrainische und russische Werke
Zeitschriften und Formulare
Prospekte / Plakate / Diplome
Buch- und Kunstdruck in ein-
und mehrfarbiger Ausführung
Moderne Reklamedrucksachen
Setzmaschinenbetrieb

Українські й російс. книжки
/ часописи / формуляри /
проспекти / мистецький друк
в одній і ріжних фарбах /
плакати / дипломи / реклами
/ друкарня має машини до
складання

BERLIN C 2, NEUE FRIEDRICHSTRASSE 43

FERNSPRECHER NORDEN 103 31/32

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва
під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 9-го ЗШИТКА:

Пражський лист (Виступ В. Винниченка) — Л. Д. Боротьба Українців Зеленого Клину за рідну школу — П. К. Війна прогаяних можливостей — В. Кучабського. Магатма Ганді — З. К. Грїб Тутанхамена — К. Д. Гоголь по німецьки — З. К. Заперта комірка — Івана Цанкара. Дещо про книжки — Анатоля Франса.

ЗМІСТ 10-го ЗШИТКА:

Національний герой та його культ. Причинки до біографії Т. Шевченка — Богдана Лепкого. Шевченковий вірш народньою піснею. Українська Господарська Академія в Под'єбрадах — М. Д. Радіо — Андрія Ластовецького. В старім дворі — Богдана Лепкого. Таорміна.

ЗМІСТ 11-го ЗШИТКА:

Друкарська трійця (I) — Проф. І. Огієнка. Людовик XIV — Ілья Борщака. Сметанові дні — М. Григоровича. Українці у останнього султана — О. Ратгауза. Канада — країна будучности — Володимира Клодницького. Біда з назвами — Др. Фр. Тихого. Арношт Мука — З. Кузелі. Рїп Ван Вінкл — Вашингтона Ірвінга.

ЗМІСТ 12-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна (IV). Друкарська трійця (II) — Проф. І. Огієнка. Сучасна музика в портретах. I. Рїхард Штравс — Антона Рудницького. Виставка творів нового російського мистецтва у Відні — Др. В. Залозецького. Липський ярмарок — Л. Л. Анкета в університетській справі. Рїп Ван Вінкл — Вашингтона Ірвінга.

ЗМІСТ 13-го ЗШИТКА:

Вїсти з Закарпаття — І. П. Пражська еміграція — Л. Д. Друкарська трійця (II) — Проф. І. Огієнка. Книжна справа на Україні — Р. П. Канада — країна будучности — Володимира Клодницького. Рейн-Майн-Дунайський Канал — М. Чорного. Колекціонерство — Н. Н. Теж „Тихі драми“ — Б. Лепкого. Так згасла „Зїрка“ — П. Каленського.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на 1/2 року . . .	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на 1/4 року . . .	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріали слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на нашеkonto в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.